

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Friskolelærer
Hansen-Brøndsted.

En Levnedstegning.

Træk af „Hjemly“ og Gravvænge Friskolors Historie.

Ved

Ejnar Pedersen.

C. Schönemanns Bogtrykkeri
Nyborg.

Friskolelærer Brøndsted.

Friskolelærer Hansen-Brøndsted.

Friskolelærer
Hansen-Brøndsted.

En Levnedstegning.

Træk af „Hjemly“ og Gravnænge Friskolers Historie.

Ved

Ejnar Pedersen.

C. Schönemanns Bogtrykkeri,
Nøborg.

*V*ar jeg ikke af rette vedkommende bleven opfordret til at skrive den Levnedstegning, som her forelægges Læserne, havde jeg ikke begyndt derpaa.

Vel kendte jeg noget til Friskolelærer **Brøndsted**; vi var gode Venner og har haft fornøjelige Timer sammen baade i hans og i mit eget Hjem. Men at kende og kende er to Ting.

Under mit Arbejde med dette Skrift har jeg følt, at mit Kendskab til Manden var saare begrænset. Og uden en god og trofast Støtte fra Brøndsteds Familie, Elever og gode Venner vilde Arbejdet have været mig umuligt.

Refsvindinge Friskole, 11. September 1917.

Ejnar Pedersen.

Brøndsted-Ætten.

Knud Hansen af Brøndsted Mark, f. 1724, d. 1789,
g. m. *Karen Olesdatter*, f. 1717, d. 1798.

Karen Knudsdatter, f. i Brøndsted 1756, blev
17. Juni 1779 g. m. *Ivar Nilsen af Erritsøe*.

Knud Iversen, f. i Brøndsted $\frac{5}{1}$ 1784, d. $\frac{27}{11}$ 1849,
g. m. *Dorthe Marie Hansdatter*, f. $\frac{1}{8}$ 1802, d. $\frac{29}{5}$
1883.

Marie Knudsdatter, f. i Brøndsted $\frac{15}{1}$ 1826, d. $\frac{20}{3}$ 1881,
g. m. ¹⁾ *Hans Nielsen*, f. i Taarup Østerskov $\frac{5}{5}$ 1807,
d. $\frac{1}{9}$ 1868,
g. m. ²⁾ *Thomas Jørgensen* $\frac{18}{6}$ 1869.

Niels Knudsen Hansen, f. i Brøndsted $\frac{1}{4}$ 1859,
d. i Hillerslev $\frac{7}{1}$ 1915,
g. m. *Marie Møllerhøj*, f. $\frac{6}{2}$ 1859.

Børn:

Kirsten Brøndsted,
f. $\frac{23}{6}$ 1892.

Aasta Brøndsted,
f. $\frac{11}{8}$ 1894.

Sigurd Brøndsted,
f. $\frac{20}{5}$ 1896.

Friskolelærer Brøndsted.

1. April 1859 — 7. Januar 1915.

---

*Du skal vande dine Drømmes Blomster
(Idealer) i dit Ansigts Sved.*

En gammel Digter.

Som foranstaende Ættetavle udviser, er Brøndsted ægte Jøde. Hans Forfædre er jævne, jydsk Bønder, som har hjemme i Landsbyen *Brøndsted*, Gauerlund Sogn, mellem Fredericia og Vejle, hvor deres Færd kan spores et Par Hundrede Aar tilbage. Her stod ogsaa Brøndsteds Vugge. Ved Daaben fik han Navnet *Niels Knudsen Hansen*; men ved Kgl. Bevilling af 16. Juni 1891 fik han Tilladelse til at føre Familienavnet *Hansen-Brøndsted*.

I Kolding Rytterdistrikts Protokol af 1765 staar Brøndsteds Tipoldefader, *Knud Hansen*, opført som Husmand, men dette maa vel bero paa en Fejltagelse, thi hans Hartkorn opgives at være 1 Td. 2 Skp. 3 Fdk. Ager og Eng, og i Landgilde svarede han 1 Rd. 55 Sk.

Samme Knud Hansen staar da ogsaa opført i Gauerlund Sogns Kirkebog som *Gaardmand*.

Om hin Tids Bonde gælder Digterens Ord:

Med Øre knap for Gøgens Kuk
gik Bondemand bag Ploven
og hørte for sit eget Suk
ej Fuglesang fra oven.

Aldrig har det set mere mørkt ud for den danske Bonde end netop i første Halvdel af det 18. Aarhundrede. Det var Ridefogedens Tid, og det var Jeppe paa Bjergets Tid.

Men de Brøndsted Bymænd var ingenlunde almindelige „Jepper“, der maatte neje sig for Herremændene, thi de var *Kronens Bønder* og havde som saadanne en friere og mere selvstændig Stilling — et Forhold, som Friskolelærer Brøndsted tillagde megen Betydning; og ved Lejlighed kunde han med en vis Selvfølelse fremhæve, at han og hans *Æt ikke* havde staaet under Herremandens Pisk, men var selvstændige Folk. Dette fulgte ham Livet igennem. Hans Elever fra de senere Aar fortæller, at der kom en egen Glans i hans Øjne og Varme i hans Røst, naar Talen var om Bondestandens Frigørelse.

Om Brøndsteds Barndomshjem er der kun lidt at melde. Selv talte han ikke meget derom, hverken til sine Ungdomsvenner eller til sine allernærmeste. Men selve Tavsheden kan jo tale; og der er ingen Tvivl om, at der mellem Minderne fra Barndommen har været et og andet, som kunde være tungt nok at tænke paa, og som har manet til Tavshed.

Selv om man intet bestemt kan paapege i saa Henseende, tager man næppe fejl i at antage, at den *fortættede Vilje*, det samlede, maaske lidt kantede og indsluttede Sind, som kendtes hos den modne Mand, netop har sit Udspring fra Oplevelser i Barndomsaarene.

Som Ættetavlen viser, hed B.s Fader *Hans Nielsen*; han var Søn af Niels Michelsen i Taarup Østerskov. Der-

imod var B.s Moder, *Marie Knudsdatter*, født i Brøndsted, og netop i samme Gaard, som havde tilhørt hendes Oldefader og siden stedse været i Ættens Eje. Hun arvede Hjemmet og blev i Ægteskab med Hans Nielsen Husmoder i sin egen Fødegaard. Her i dette jævne Bondehjem blev B. født den 1. April 1859. Den 23. i samme Maaned blev han hjemmedøbt og 27. Maj fremstillet i Gauerlund Kirke. Han var den yngste af fem Søskende.

Af de faa Træk, som er kendt fra B.s Drengetid, kan nævnes dette, at han med yderst spændt Opmærksomhed lyttede til, hvad Folk der paa Egnen kunde fortælle om Slaget ved Frederits 6. Juli 1849. De, der hin berømmelige Sejersdag havde været tidligst oppe for at tilse Kreaturerne ude paa Marken, havde hørt Kanonerens Drøn og Geværsalvernes Raslen og set med egne Øjne, hvorledes den slagne Fjende kom styrtende i „spredt Orden“ hen over Marker og Hegn!

Men da B. kun var en 5 Aars Dreng, blev Beboerne paa hans Hjemegn Vidne til et Tilbagetog, som gjorde et tungere Indtryk. Da kom den danske Hær tilbage fra Dannevirke forfulgt af Tyskerne, og kort efter lød det:

Nu har vi Fred og Ro,
men Slesvig er givet i Ørneklø!

De syv Aars Skolegang i Byens Almueskole synes ikke at have faaet afgørende Betydning i nogen Henseende. Hvordan Skolen ellers har været, har jeg ingen paalidelig Oplysning om. Muligt er det gaaet B., som det gik Kaalund:

Der satte de mig blandt Poge paa Bænk
og sagde: „Bryd nu dit Hoved og tænk!“

Og jeg tænkte og svedte og brød min Hjerne
og søgte bag Skallerne Kundskabens Kerne.

Men det meste var Skaller og Avner, jeg fandt,
jeg syntes, jeg tabte langt mer, end jeg vandt.

Og dog, maaske er det gaaet B. meget bedre. Han var en godt begavet Dreng; og saa havde han, saavidt man kan skønne, en medfødt Lyst til at være flittig og til at gøre sin Pligt helt ud i Krogene. Og dette kunde jo nok skaffe ham en smuk Stilling i Skolen. Men naar Skoletimerne var forbi og Lektien lært, kom alligevel det bedste.

Det var ikke de mange Smaabestillinger, som ventede paa ham der hjemme, hvor han som saa mange andre jydsk Dreng tidlig fik Hyrdekæppen fat. „Han fløttede Kyer, aa han fløttede Hæjst, aa Smotøv saa han ætter“. Nej, det bedste var dog at stikke en eller anden god Bog i Lommen og saa at forsvinde med den op i Toppen af et eller andet højt Træ, hvorfra der var Udsigt over Mark og Gaard.

Lykkelige Timer havde Drengen deroppe i sine Træer. Her i Guds fri Natur, skjult for Mængdens Blikke, og dog et Stykke højere end Omgivelserne — her kunde Barndommens fagre Drømme ret faa Farve og Fart. Og her vaagnede den dybe, stille Længsel efter — *det vidunderlige*, som ikke kan siges og langt mindre beskrives.

Men der faldt ogsaa Skygger over B.s Barndom.

En Høstdag i Aaret 1868 stod den 9aarige Dreng ved sin Faders Dødsleje. Et Aar efter fik han Stedfader, og Forholdet til denne medførte Vanskeligheder, hvad der nok var en medvirkende Aarsag til, at B. straks efter det fyldte 14. Aar kom ud at tjene.

Der synes derimod at have været god Forstaaelse

mellem Mor og Søn; men navnlig var der en Morbroder, som Drengen holdt af at tale med, og hos hvem han mødte Forstaaelse, selv da Tanken om en Lærergerning begyndte at banke i Ungersvendens Barm.

Sin Konfirmationsforberedelse fik B. hos Sognepræst *Jørgen Gad* i Gauerlund. Om samme Præst har B. fortalt, at han var en kæmpemæssig Kraftkarl, som underholdt Konfirmanderne med at fortælle om, hvilke vidunderlige Bedrifter han havde udført. Præsten holdt meget af at ride, og naar han da red gennem en Port, var det ham en smal Sag at spænde Benene om Hestens Bug og ved et Tag i Portbjelken løfte Gangeren fra Jorden! Det morede Børnene at høre sligt; desværre melder Historien intet om, hvad Præsten ellers fortalte.

Den 20. April 1873 blev B. konfirmeret i Gauerlund Kirke. I Kirkebogen er der ud for hans Navn vedføjet en Bemærkning om, at han næsten var blind paa det højre Øje. Nævnte Svaghed fulgte B. Livet igennem, hvorfor han altid maatte bruge Brillen.

Kun 10 Dage efter Konfirmationen maatte B. tage Afsked med sit Barndomshjem for at drage ud som Tjenestekarl og kom ikke senere tilbage til Hjemmet for længere Tid ad Gangen.

Foreløbig gik Turen dog ikke videre end til Nabo-sognet *Pjedsted*; her kom B. i Tjeneste hos en flink og dygtig Bondemand ved Navn *P. Ladegaard*. Denne Tjeneste varede ved gennem 3 Aar, og herom indeholder B.s Skudsmaalsbog følgende:

Bemeldte Niels Knudsen Hansen har tjent mig i 3 Aar fra 1873 til 1876 og i den Tid opført sig godt.

Pjedsted, den 1. Mai 1876.

Peder Ladegaard.

Senere flyttede B. til *Bredstrup*, hvor han havde to forskellige Pladser; den første varede 1, den anden 2 Aar. I sidstnævnte Tidsrum var B. Andenkarl hos Gaardejer *H. S. Kring* og fik 160 Kr. i aarlig Løn. Ogsaa fra denne Tjeneste bærer Skudsmaalsbogen Vidnesburd om, at B. har opført sig til Husbondens fulde Tilfredshed.

I omtrent 6 Aar havde B. nu tjent som Bondekarl, men hermed var denne Virksomhed ogsaa forbi. Han har sikkert tænkt mange sunde og dristige Tanker bag Ploven, mens denne jævnt og sikkert lagde Fure til Fure hen ad Bondens Ager.

Med en lille Omskrivning kan man her anvende C. Plougs Ord om Laurids Skau:

Da satte den Bonde. . . Plov og Heste ind,
Hjertet ham voksed i Bringen,
og Modet skød op i hans dunede Kind,
og Tankerne sloge med Vingen.

Hvad *det* egentlig var, som kaldte B. fra Bondearbejde til boglig Syssel, er vanskeligt at sige, ligesaa vanskeligt som det ofte kan være at paavise, hvorledes en Tanke bryder frem.

I B.s efterladte Papirer finder man et Citat, som han har mærket sig. Det lyder saaledes: Tankerne er Sjælens Flora Vil du vide, hvorledes en Tanke skyder frem, saa spørg Vaaren! Hvordan visner den, spørg Efteraaret! Vaaren har stadig Blikket rettet fremad. Efteraaret vender altid Blikket tilbage. Men Efteraaret har det Fortrin, at det ogsaa kan øjne ny Vaar. Denne Lykke er de gamles. . . Mange visnede Tanker er kun afblomstrede Kaprifolier. Døm dem ikke til Døden, de er overvintrede. Lad dem faa Regn, Solskin og varm Luft, og de vil endnu kunne dufte.

Det var i Foraaret 1879, at den 20-aarige Bondekarl „satte Plov og Heste ind“ og begyndte at indrette sig paa en Forberedelse til Optagelse paa et Seminarium. Sagen var vel overvejet. Aar efter Aar havde han lagt Skilling til Skilling for at faa den nødvendige Kapital, thi hjemmefra kunde han ingen økonomisk Støtte faa. Og Tid efter anden havde han læst, hvad han evnede.

Saavidt man kan skønne, er der mer end een Mand, som har haft med B.s Forberedelse at gøre. Men en væsentlig Del af denne foregik hos en Lærer *S. P. Thygesen Schmidt*, der udtaler sig saaledes herom:

„N. K. Hansen-Brøndsted er af undertegnede for en stor Del forberedt til Lærergerningen, og kan jeg efter det Kendskab, jeg har til ham, anbefale ham som et ualmindelig flittigt og dygtigt Menneske, hvilket ogsaa vil fremgaa deraf, at han, der var almindelig Bondekarl og uden Midler til at koste paa sin videre Uddannelse, maatte for at opnaa at tage Eksamen som Lærer, dels tjene som Karl, og dels forberede sig til at opnaa de til Lærergerningen nødvendige Kundskaber. . . . .

Til Skolegerningen udviste han stor Lyst, ligesom han ogsaa havde et godt, praktisk Greb paa at bibringe Børnene Kundskaber. Han er iøvrigt et smukt, belevent Menneske, der er behagelig at omgaaes. Hermed være han anbefalet paa det bedste“.

Efter et Aars Tids Forløb blev B. optaget paa

Gjedved Seminarium.

Her var der i disse Aar baade Folkehøjskole og Lærerskole. Den første var imidlertid ved at gaa ind, idet Elevantallet stedse var nedadgaaende, hvorimod Seminariet havde fuldt Hus.

Forstander *P. Bojsen* var allerede den Gang velkendt

for sin dygtige og alsidige Virksomhed; han underviste selv i Verdenshistorie, og hvem der har hørt ham fremstille Indholdet af Iliaden og Odysseen, vil sent glemme det. Hans Undervisning var ikke blot livlig, fantasirig og stemningsfuld, men den var *levende*, frisk som selve Vesterhavet; derfor kunde Bojsen faa saa stor Indflydelse paa sine Elever.

Hans Medlærere havde ligeledes et godt Lov paa sig.

Martin Kristensen havde Nordens Historie som Hovedfag, mens *Kristensen-Randers* og *Hans Kristensen* underviste i Dansk.

Sidstnævnte havde som Barn gaaet i Skole hos selve *Kristen Kold* og senere været Friskolelærer nogle Aar i *Tarup* paa Fyn. — Han var B.s Dansk lærer paa Seminariet. Forøvrigt maatte B. arbejde meget energisk netop med dette Fag, hans Forberedelse var maadelig, og i hans første Stile træffer man Fejl paa Fejl. Han vilde da ej heller nøjes med at besvare de Stilopgaver, som blev givet i Klassen, men skrev, naar Lejlighed gaves, en hel Del Privatstile, som han fik rettet hos *Hans Kristensen*; og der foreligger gode Vidnesbyrd om, at B. her fik Forstaaelse af, hvad en *grundig Tilegnelse* og en *levende Undervisning* betyder, noget, der i høj Grad kom ham til gode, da han selv blev Lærer. Hans mange Elever — Børn og voksne — vil huske ham som en energisk og dygtig Dansk lærer, der ikke gav op, før Forstaaelsen var der.

Paa Seminariet i Gjedved saavel som paa Møder, hvor Datidens frisindede Skolemænd førte Ordet, lød der nu og da ret anerkendende Ord om den danske *Friskole*. Desuagtet er der intet, som tyder paa, at B. den Gang følte sig draget til denne, tværtimod.

Sagen er, at B. var konservativ, holdt Haand over det

bestaaende, ja, endog i den Grad, at enkelte af hans ærede samtidige paa Seminariet fik den Opfattelse, at han var stiv Højremand, maaske Provisorist! Dette Indtryk, hvor forkert det end er, blev bekræftet derved, at B., der som Regel var tilbageholden og ordknap, nok ved given Lejlighed, naar de mest højrøstede Frihedsmænd blandt Seminatarterne kom for Skade at sige mer, end de selv vidste, kunde møde disse med et lunt, ironisk Smil, der vel fik en og anden til at stemme Tonen lidt ned. Thi B. var kritisk baade mod sig selv og andre.

Ved given Lejlighed maatte B. ind paa en nøjere Overvejelse af *Friskolens Stilling*; hans Dansklærer forelagde ham nemlig Spørgsmaalet i Form af en Stilopgave, og da det sikkert er første Gang, B. søger at klare sine Tanker om den Sag, han senere skulde komme til at tjene paa saa smuk en Maade, skal hans Besvarelse af Spørgsmaalet her medtages i sin Helhed. Stilen er afleveret den 27. Nov. 1881 og lyder saaledes:

Statsskolen og Friskolen.

At faa Folket i Almindelighed givet saa stor Oplysning, som det er muligt, er noget, som enhver alvorligt tænkende Mand maa arbejde paa, og det gælder derfor om at faa Undervisningsvæsenet sat i en saadan Stand, at det kan udrette det mest mulige. Da det nærmest er Skolen, der skal fremme Oplysningen, saa er det en Selvfølge, at det navnlig er den, der maa blive Gjenstand for Betragtning, naar der er Tale om Oplysning. Da Skolen optræder i de to Former Statsskolen og Friskolen, saa gjælder det om at finde, hvilken af disse, der kan løse den Opgave, der er stillet dem. Det gjælder i alle Tilfælde, at enhver Tid har sin Særegenhed, og de samme Opgaver, som Livet stiller os i de forskellige Tider,

kunne langt fra løses af de samme Kræfter, hvilket vi har Historiens Vidnesbyrd om; thi naar saaledes Præsteskabet, Adelen og Kongen hver til sin Tid har haft uindskrænket Vælde, da har det været saaledes, fordi de forskjellige Tider vel have haft samme Opgave (Folkets Udvikling), som skulde løses, men har maattet bruge forskjellige Kræfter til dens Løsning. Paa samme Maade er det med Skolen. I en Tid, da Folket ligger i Uvidenhed, da alle aandelige Kræfter ligge og slumre, kan Skolen ikke løse sin Opgave paa samme Maade, som naar Folket er vakt, naar det aandelige Liv har begyndt at røre sig, hvorfor dens Kræfter maa være ordnede efter Omstændighederne.

I den første Tid, da Blikket begyndte at aabnes hos de styrende for, at den almindelige Oplysning var det, der gav et Folk Betydning, laa det store Flertal i Uvidenhed og var ikke blot legemlig men ogsaa aandelig trælbundet. Den overvejende Del af Folket havde ingen Sans for Oplysningen og dens Goder; det var derfor nødvendigt, at Regeringen eller Staten tog sig af Undervisningsvæsenet.

Nu, da man fordømmer Statsskolen saa meget og siger, at den ikke kan løse sin Opgave, fordi den aandelige Udvikling ikke kan fremmes under Tvang og Tilsyn, men skal foregaa frit efter Folkets egen Vilje, burde man dog tage i Betænkning, at det er Statsskolen, der har givet Uvidenheden og det aandelige Slaveri Dødsstødet, ligesom den ogsaa til Dels har løst sin Opgave, nemlig at vække Folket til Bevidsthed.

Vi maa derfor indrømme, at Statsskolen har haft og har til Dels endnu sin Gjerning at gjøre; thi mange Steder endnu lever Folket i Oplysningens Dæmring, og indtil Oplysningens Betydning staar klart for Folket, har Statsskolen sin Plads; thi for at Friskolen kan virke, hører

der den Betingelse, at Folket aldeles har afkastet Uvidenhedens Aag, og først naar Oplysningen er naaet saa vidt, har Friskolen sin Gjerning, men har den saa ogsaa med Ret, da Folket derved kommer til at sysle med Sagen, det kommer til at bearbejde de forskjellige Oplysnings-emner, det kommer i Bevægelse, og hvor der er Bevægelse, der er ogsaa Liv, thi Bevægelse og Liv er uadskillige.

N. K. Hansen-Brøndsted.

Det er let nok at faa Øje paa det uholdbare i visse Synspunkter, som her er gjort gældende, det er jo en stilistisk Øvelse af en ung Seminarist; men selve *Grundtanken* deri: *at Skolen maa være i Pagt med Livet, folkeligt og kristeligt*, har B. opfattet paa rette Maade, og det Synspunkt vedkendte han sig til det sidste.

En anden af B.s Stile vidner om, at han tidlig, som der ogsaa før er peget paa, har mødt Livets Alvor, og at dette undertiden har gjort ham ensom.

Han havde faaet den Opgave at skrive om *Tilstanden i en høje By* og kommer herved ind paa følgende Betragtninger, der synes at være præget af personlige Oplevelser:

„Hvis vi ved en eller anden Lejlighed have været tvungne til at være i Ensomhed, ville vi have mærket hvilken trykkende Stemning, der vil komme over os. Tiden gaar langsomt og slæbende og trykker os som en Mare; vore Tanker hige stedse med Længsel fremad efter Frigørelsen, som vi i Fantasien afmale med de lyseste Farver, vi se alt det gode og skønne, som den vil sætte os i Besiddelse af, og vi forestille os, hvorledes vi ville glæde os, naar den oprinder. Længselen efter at naa alt

dette, som vi saaledes tro at erhverve ved Frigørelsen, gør, at Ensomheden stedse bliver mere trykkende for os og Stemningen mørkere og mørkere. Har man prøvet at være i en saadan Forfatning, vil man kunne forestille sig Tilstanden i en belejret By, der, indesluttet af Fjender, er afskaaren fra al Forbindelse med sine Omgivelser. Den er som en ensom Vandrer i Ørkenen overladt til sig selv og har kun lidet Haab om Redning. Dens Beboere leve stadig i Længsel og Frygt. De længes efter at komme i Berøring med Omverdenen, efter at blive frigjorte for Ensomhedens knugende Tryk. De leve i Frygt for Fjendens Overmagt og i Uvished om deres egen Skæbne. Denne dræbende Uvished, der som en Orm fortærer de sidste Rester af Mod, kan man ikke tilfulde forstaa, naar man ikke selv har været stillet overfor en Opgave, hvis Løsning har været én en Hjertesag, men hvis Udfald har været tvivlsom. Men har man dette, da har man ogsaa erfaret, at den piner og plager som sydende Olie, den giver aldrig Ro, men fører én stedse nærmere og nærmere til Fortvivlelsens Elendighed, hvorved Kraften tabes, og man bliver selv et Offer for Opgaven . . . . . Den, der har Skoen paa, ved bedst, hvor den trykker, han kan som ingen anden føle Byrdens Vægt. Den mørke Stemning, fremkaldt ved sorgelige Tanker, som de belejrede har, bliver endnu meget forøget ved de mange legemlige Lidelser, som de maa udstaa, da Sindets Friskhed staar i nøje Forbindelse med Legemets“.

Det er med god Grund, at B. taler om legemlige Lidelser og deres Indflydelse paa Sindet, thi da han skrev dette, var han slet ikke rask og mærkede mer og mer, at den energiske Eksamenslæsning med tilhørende legemlig og aandelig Anspændelse udtømte hans Kraft og

gjorde ham syg. Han naaede dog gennem sin Eksamens første Del, men maatte saa af Helbredshensyn ophøre med Læsningen foreløbig.

Hans økonomiske Stilling var ej heller gunstig. Og hvor var Hjælp at finde? — Jo, hvor der er en *Vilje, der* er ogsaa en Vej, siger Ordsproget, og det bekræfter sig ogsaa her.

Den 1. Maj 1882 tiltraadte B. en Lærerplads ved en lille Privatskole paa hans Hjemegn. Nogle faa Familier i Landsbyen *Brejning*, tæt ved Vejle Fjord, havde besluttet selv at sørge for deres Børns Undervisning, og her fik B. nu Plads. Han kom til at bo hos en Gaardmand ved Navn *Mads Andersen*, og det var et virkelig godt Hjem, som her aabnede sine Døre for den unge Seminarist.

Mads Andersens Enke mindes med stor Glæde de mange opbyggelige Samtaler, hun og hendes Mand havde med B. De var ikke enige i Livsanskuelse, Familien sluttede sig nærmest til Indre-Mission, men de tjente jo samme Herre og glædede sig over, at han altid er *én* og den samme, og at hans Kærlighed var og *er* stærk og dyb nok til at smelte Forskellighederne. B. var dybt paavirket i religiøs Henseende, var netop i denne Tid en søgende Sjæl.

Mellem hans efterladte Papirer findes et Brudstykke af et af Thor Langes Digte, hvori han har fundet Udtryk for de Følelser, der gærede i hans eget Bryst:

Alterløset var min Faders Øje;
Klart og mildt lig Sommernattens Stjerne
Ned til mig det straalte fra det høje
For min spæde Barndomstid at værne.

Tiden skred, min Tanke mer sig hæved,
 Mer og mere fuldt mit Hjerte slog,
 Mig en ukendt Verden til sig drog —
 Følelsers og Tankers vide Rige.

Dog i hine Verdener, underlige,
 Lig en vildsom Fugl mit Væsen bæved,
 Tvivl og Angst mig uophørlig jog!
 Da var det Forstaaelse, jeg kræved,
 For at bringe Mørket til at vige.

Men den, der er dømt til at søge, skal nok finde.

I denne Gæringstid gik B. ofte efter endt Dagsger-
 ning den ikke helt korte Vej fra Brejning til Bredstrup.
 Her var Pastor A. Schack Sognepræst, og denne Mand
 havde B. faaet megen Godhed for under sit tidligere Op-
 hold der i Sognet, da han ikke blot havde nydt godt af
 Præstens Forkyndelse, men var bleven undervist privat af
 ham. Der udviklede sig nu et smukt og godt Vennefor-
 hold mellem de to, og B. havde rigt Udbytte af sit Aften-
 sæde i Bredstrup Præstegaard.

Mads Andersens Enke fortæller da ogsaa, at han altid
 var saa glad og veltilfreds, naar han kom tilbage derfra,
 og at disse Ture styrkede ham til Skolegerningen.
 Samme Kvinde fremhæver tillige det jævne, fortrolige
 Forhold, som var mellem hendes Familie og den unge
 Lærer. Engang gav hun ham 6 hvide Lommetørklæder
 for at afskrive en Del Ligtaler, som skulde sendes
 rundt til Venner der paa Egnen.

Men B. tabte ikke sit Maal af Sigte. Da Høsten kom,
 August 1882, drog han atter til Gjedved, sundere baade
 paa Legeme og Sjæl, end da han kom derfra.

Det er ret betegnende, at det synes, som om B. kun

har haft een virkelig god Seminariekammerat, som han frit kunde veksle Tanker med.

Det er nuværende Lærer ved Bregninge Skole paa Ærø, *Alb. Hansen*. Disse to var meget sammen, støttede hinanden, navnlig i Fag som Historie og Regning. Men i de Timer, de saaledes arbejdede sammen, kom de, meddeler Alb. Hansen, ind paa Spørgsmaal af vidtforskellig Art. B. hørte til dem, der ikke var bange for at have en Mening, selv om den ikke faldt sammen med andres, og derigennem kom de til at kende hinanden og *agte* hinanden.

Om dette Forhold har B. udtrykt sig i et lille Digt, som han i Vinteren 1882 skrev i Vennens Mindebog.

Det lyder saaledes:

Saa mangen en Aften vi sad i Ro
Og tænkte og grubled saa nøje;
Lidt havde vi fælles, vi samme to,
Dog, fælles var ikke vor Trøje.

Vi skulde jo læse og samle Vid
Og grundigen prøve hinanden,
Men Tankernes Vekslen tog stundom Tid,
— Vi fandt jo, vi begge hed „Hansen“.

Ja, „Hansen“ er fælles, det er vort Navn,
Men dette er dog kun det mindre;
Nej, Tankernes Vekslen (den blide Havn),
Den stemte, den klang i vort Indre.

Der følte vi, vi var af nordisk Rod,
Vi følte, vi begge var danske,
At ogsaa til os der en Gerning stod:
Mod Jætten at kaste en Handske.

Ja, at optage en Kamp mod den Jætte, der dyssede vort Folk i Søvn, derom drejede sig ofte deres Samtaler, naar de i den stille Midnatstime havde faaet Fagene lagt til Rette for næste Dag.

Begge havde de oplevet en Ungdom, der var ret fattig paa aandelige Livsværdier, og for dem begge var Døren aabnet ind til en ny og herlig Verden, der vinkede og lovede en Fremtid med Lys og Glæde. Det skulde blive herligt, om den Dag kunde oprinde, da de to maatte faa Lov at være med i det Arbejde at tænde Lys for Ungdommen og gøre den delagtig i de aandelige Skatte, der var givet vort Folk i Eje.

Ja, saadan drømtes der den Gang; og snart skulde de to Venner staa ved hinandens Side i fælles Virke for at give Drømmen Liv; men herom senere.

Enkelte festlige Lejligheder lavede svært op i Seminaristernes travle Færd.

To, tre Gange aarlig var der stort Bal. Forsamlings-salen, der kunde rumme 8—900 Mennesker, blev pøntet, der udgik Indbydelse til Egnens kvindelige Ungdom. Denne samledes paa Festaftenen ovre i Bojsens Stue, og her blev hver „Herre“ præsenteret for sin „Dame“.

Naar alle var bleven parret, begyndte Marschen tværs-over Vejen til Forsamlingshuset. De fleste Herrer trak af Sted med en Mine saa alvorlig og spændt og med en Holdning saa stiv som en Rekruts. Det gjaldt jo om at være paa Højde med Situationen!

Det hændte af og til, at Bojsen og Frue traadte med i Dansen. Ved en saadan Lejlighed holdt Bojsen gerne en munter Tale, som oftest ved Punschen! Han sammenlignede engang Balsalen med et Hav, de dansende Par var de sejlene Fartøjer. Dampende og prustende kom her et Dampskib; alle andre Fartøjer maatte gaa rent ud af Kurs for at undgaa Oversejling. Med alle Sejl oppe, med knej-

sende Master og aabne „Kanonporte“ kom her brusende en stolt Fregat. Støt og jævnt skød hist en adstadig Koffardimand af Sted; i dens Kølvand jollede en Fiskerbaad efter, tæt paasejlet af en fladbundet Mudderpram, der al Tid „gik skjævt“ og ingen Vegne kom; hist piler en Lystsejler af Sted, den har ingen Ballast, Mudderprammen bumler imod den, ynkkelig gaar den nedem om og hjem og „vender Bunden i Vejret“.*)

At en saadan Festtale vakte inderlig Forstaaelse og Munterhed i de unges Lag, siger sig selv.

Der blev ved slige Lejligheder smedet en hel Del Rim eller Vers, de bedste kom naturligvis frem og vakte Beundring; enkelte har nydt den Ære at blive trykt i det førnævnte Festskrift.

Saavidt jeg skønner, har B. ogsaa flere Gange i sin Seminariedad forsøgt sig i den ædle Versekunst.

Mellem hans Papirer findes en liden Vise, som han har kradset op med Blyant paa graat Papir, saa det ligner en Kladde. Der er Sandsynlighed for, at han selv er dens Ophav, den ligner ham i og for sig godt nok; men Visen er uden Forfatternavn og kan altsaa skyldes en anden. Den er bestemt til at skulle afsynges paa Bojsens Fødselsdag, og efter Sigende har den ogsaa nydt den Ære — uden dog at faa Plads i Jubilæumsskriftet. Her er Visen:

Vi sidder og læser den lange Dag
 Og danner Aanden og tørrer Panden,
 Vi gransker saa dybt i de lærde Fag,
 At alle Evner gaa op i Forstanden,
 Thi vi skal raade
 Hver Livets Gaade
 Og spinde Tankens de fine Traade
 Paa Visdoms Ten.

*) Meddelt efter Seminariets Jubilæumsskrift.

Da slaar et Ord i vort Hjerte ned
 Og drage Tankerne bort fra Bogen,
 Vor Pande befries for Hjerne-Sved,
 Minervas Ugle bli'r sat i Krogen,
 Hun slænger Krykken
 Og retter Ryggen,
 Ja, glemmer selve Eksamens-Lykken
 En liden Stund.

I Dag Peder Bojsen har Fødselsdag,
 Saaledes lyder det Ord, der vækker;
 Og derfor vi hejse Ideens Flag
 Og stimle sammen i sluttet Rækker.
 Paa Tonevinger
 Vi Bojsen bringer
 En Hilsen, der fra vor Læbe klinger
 Med fuld Musik.

Og Held vil vi ønske for Bojsens Hus
 Fra Gulvets Brædder til Skorstenspiben,
 At fast det maa staa mod Stormens Sus
 Og lune for Folk i Eksamens-Kniben.
 Gid inden Døre
 Vi længe høre
 Hr. Bojsen Ordet med Kraft at føre
 Som hidindtil.

Gid Sundhed og Lykke i mange Aar
 Maa strømme ned over Bojsens Pande,
 At Solen selv over de hvide Haar
 Kan staa med Skær fra hans Ungdoms-Lande,
 Det Ønsket være,
 Som vi frembære;
 Og nu skal runge til Bojsens Ære
 Et højt Hurra!

I Juli Maaned 1883 bestod B. den afsluttende Lærer-
 eksamen med Hovedkarakteren *Duelig*; og dermed var

Seminarielivet forbi for hans Vedkommende. Nu skulde Kræfterne prøves i det praktiske Liv.

Under sit første Ophold i Brejning havde han maattet love Vennerne *der* at komme igen og fortsætte Lærergerningen, naar han havde faaet sin Eksamen, og det Løfte holdt han naturligvis.

Brøndsted med en af sine første Elever.

Efter endt Sommerferie flyttede han hertil og blev her et godt Aars Tid, indtil den lille Privatskole helt ophørte i Oktober 1884, og der blev kaldt paa B. fra anden Side.

De faa Familier, som havde haft Børn i Skole hos B., gav ham en god anbefaling, hvori det blandt andet hedder:

„Han var en dygtig Lærer og fremviste meget sjældne

Evner til at undervise, ikke alene i de almindelige Almueskolefag, men ogsaa i videregaaende, hvorved Børnene bragtes op til et stort Maal af Kundskaber, der overgik Almueskolens. Derfor kan vi undertegnede dristig anbefale ham som en dygtig, flink og kristelig Lærer“.

Brejning, den 1. Oktober 1884.

Mads Andersen. Poul Bjerre. Søren Ravns Enke.

I det sidste Halvaar, B. var i Brejning, gik der livligt Bud mellem ham og Seminariekammeraten, *Alb. Hansen*, og det var ingenlunde smaa Fremtidsplaner, de drøftede sammen. Hansen havde nemlig faaet Tilbud om at overtage en Højskolegerning ved *Blomgaard Højskole* paa Sjælland og havde i Grunden god Lyst til at give sig i Lag med den Opgave, men han vilde meget gerne have B. med i Arbejdet, og derom forhandlede de. Sagen gik da ogsaa i Orden, men at det ikke var uden store Betænkeligheder fra B.s Side, derom vidner følgende Brev, som han sendte Vennen, efter at denne endelig havde forpagtet Højskolen.

Brejning, April 1884.

Kjære Ven!

— — — — —

Altsaa har jeg da nu endelig Ret til at ønske til Lykke. Du siger nu meget betydningsfuldt, at Du har afgjort „den næst største Begivenhed i dit Liv“. Dette har jeg siddet og tygget avet om paa lidt; thi jeg vilde saa grumme gjerne vide, hvad Du betragter for at være den *største* eller maaske den *allerstørste*. Det kan jo godt være, at

det ikke var umuligt for mig at gjætte det; men jeg ser dog helst, at Du selv løser Gaaden for mig, saa er jeg sikker paa, at den bliver rigtig løst.

Beretningerne, Du giver mig om din Rejse, er kun faa og — jeg fristes næsten til at sige smaa — skjønt i en vis Forstand kan det jo ingenlunde siges om dem.

Men saa meget ser jeg jo da, at „Tærningerne ere kastede“, og kan vi nu naa Maalet lige saa godt som hin Mand, der først tog disse Ord i Munden, da er Sejren afgjort paa vor Side. Det kan vel næppe nægtes, at det er et lidt dristigt Træk, vi har gjort; thi vi kan vel næppe være saa trygge med Hensyn til vor Hær, som hin Mand. Han havde sine gamle, øvede Veteraner at føre i Marken, vi derimod skal først se at faa Hæren indøvet, før vi kan føre den i Ilden. Du forstaar vel, at jeg her — med Hæren — mener *Ordet*.

Naa, jeg frygter nu ingenlunde, thi jeg er vis paa, at det nok skal komme, skjønt jeg for min Part maa sige, at jeg ikke er fuldt rustet endnu.

Jeg føler, det bor i mig; det gjærer og ulmer herinde bag Brystbenet, i Vinter langt stærkere end nogen Sinde — en underlig Tid har denne Vinter været for mig.

Det lille, bitte, spæde Blad ligger herinde — det føler jeg — men gemt i Knoppen; tilbage staar der, at en Solstraale falder derpaa, eller maaske — en Dugdraabe; og da tror og haaber jeg, at ogsaa jeg vil være et frisk og grønt Blad paa det store fælles Træ, og at jeg *der* vil have en Gjærning at gøre.

O, gid denne Solstraale, denne Dugdraabe snart vilde falde! Hvorfra skal jeg vente den? Jeg hæver mit Blik opad, ja, derfra maa Varmen, maa Væden komme.

Ja, jeg mærker, at jeg kommer hen i Egne, hvor det

ikke var min Hensigt at komme, men jeg siger som Oehenschläger: Tag det for et ufrivilligt Suk.

Sig mig, kan jeg ikke snart vente dig herover til Brejning, maaske i Paasken? Hvor kunde der være meget at tale om, hvis det kunde lykkes ret at faa Munden paa Gang, eller maaske rettere, faa Hjertet lagt paa Tungen. Kom!!!

En venlig Hilsen til dig og alle.

Din Ven

N. K. Hansen-Brøndsted.

Følgen af denne Brevveksling blev, at B. efterkom Vennens Opfordring, og den paafølgende 1. November tiltraadte han Pladsen som Lærer ved

Blomgaard Højskole.

For at give et Indtryk af, hvorledes B. gjorde Fyldest i sin ny Virksomhed, meddeles i Slutningen af dette Skrift nogle Foredrag eller Brudstykker af saadanne, som han har udarbejdet og nedskrevet under sit Ophold paa Blomgaard.

Hans Elever ogsaa fra de senere Aar vil heri finde Tanker, som de ofte har hørt ham dvæle ved.

— De to Ungdomsvenner mødtes da paa Sjælland og begyndte Højskolearbejdet med nogenlunde lyst Haab, men med meget lille Erfaring. Og det viste sig i Løbet af forholdsvis kort Tid, at de havde regnet for lidt med, at det var en Skole, som var kørt i Staa, og at Omegnens Befolkning stod noget fremmede og uforstaaende overfor den.

Den nødvendige Støtte udeblev.

Da der var gaaet halvtredje Aar, maatte de to Højskolemænd give op, skønt med tungt Hjerte.

Alb. Hansen drog til Jylland og blev Friskolelærer, og B. kom i Forbindelse med Skolebestyrer *Laurs Rasmussen*, Ringe, hvad der medførte, at B. blev Andenlærer ved *Ringe Fri- og Fortsættelsesskole*.

Under Laurs Rasmussens praktiske Vejledning udførte B. ogsaa her et dygtigt og energisk Arbejde. Hans Interesse for Fortsættelsesskolen vækkes mer og mer. Og i hans efterladte Papirer findes ogsaa en kort Fremstilling af, hvorledes han den Gang tænkte sig en saadan Skole ordnet. Naar Børn indtil 12 Aars Alderen havde faaet en Undervisning svarende til den, der gives i gode Friskoler, maatte de — det gaar B. ud fra — have det egentlige *Værktøj* i Orden og kunde derefter begynde paa selve *Arbejdet*.

Og her melder sig da Ønsket om en udvidet Skole. I en saadan maatte der undervises i Historie, og Eleverne skulde lære vor rige Litteratur at kende, saa de kunde faa Forstaaelse af de forskellige Rørelser paa Aandslivets Omraade. Dernæst maatte Naturfagene medtages i rigeligt Maal. Men her nyttede det ikke at give en tør Fremstilling af Naturens Love og Virksomheder. Skal Børn — selv om det er modnere Børn — kunne tage imod en saadan Undervisning, da maatte der i samme Grad, som Lærerens Dygtighed tillader det, henvises til og peges paa, hvorledes disse Naturlove virker i det praktiske Livs Arbejder. Den Slags Ting vil virke som Krydder paa Maden.

Selvfølgelig maatte de mekaniske Færdigheder stedse videre udvikles gennem Arbejdet.

Men foruden at blive dygtige Samfundsborgere maa der ogsaa tages Hensyn til, at Eleverne *bliver gode Men-*

nesker. Paa dette Omraade er det imidlertid ikke Oplærelse men *Opdragelse*, det gælder om, og følgelig bliver det ikke saa meget Skolen som *Hjemmet*, der her maa tage det største Tag.

Men heldigvis kan Oplærelsen gaa i Opdragelsens Tjeneste; og er Læreren dygtig nok dertil, og har den rette Forstaaelse, vil et hvilket som helst Fag, han underviser i, være et Middel, hvormed han indvirker paa sine Elever til det gode.

Saaledes var, kort gengivet, B.s Syn paa den Fortsættelsesundervisning, som han her fik med at gøre.

I „Hjemly“ Friskole.

I Foraaret 1889 kom B. ved Laurs Rasmussens Hjælp i Forbindelse med nogle Familier i Hillerslev Sogn. Her havde man nemlig saa smaat begyndt at syse med Tanken om at oprette en Friskole.

Ideen var nok først begyndt at dæmre hos en Kvinde *der* fra Egnen, som hed *Anna Ilum*. Hun havde i sin Ungdom været paa Højskole hos *Anton Nielsen* i Vester Skjerninge, havde senere gennemgaaet en haard og langvarig Sygdom, og under denne var Tanken om at faa oprettet et *Børnehjem* opstaaet hos hende. Hun syntes, det maatte være en herlig Gerning at være Moder for de smaa, hjemløse Børn. Ja, hun var saa optaget af Tanken herom, at den foresvævede hende i Drømme. Hun saa i Drømme, *hvor* Hjemmet skulde ligge, og hvad det skulde hedde.

Da hun senere fik Kapital til Raadighed, en Arvelod hjemmefra, lod hun paa det Sted, hvor Friskolen i Hillerslev nu ligger, opføre en Bygning og kaldte den „*Hjemly*“.

Nu stod „Drømmeslottet“ i Virkelighedens Lys. Her

havde Anna Ilum saa Børnehjem adskillige Aar og blev støttet i sin Gerning af Slægt og gode Venner, der ogsaa her fandt et Hjemly, hvor en lille Kreds af Meningsfæller kunde samles til fælles Opbyggelse ved Samtale, Oplæsning og Sang.

Saaledes gik det, indtil Anna Ilum forandrede Stilling, indgik Ægteskab og rejste bort fra Egnen.

Hjemly stod derefter ubenyttet hen et Par Aars Tid. Det var Anna Ilums Ønske, at her maatte blive oprettet en Friskole, flere af Vennerne havde Tanker i samme Retning; og her er der særlig Grund til at nævne Gaardejer *Lars Nielsen og Hustru*, Højrup, der lige fra første Færd var og fremdeles er Friskolens gode Støtter.

Men der var ogsaa andre Hjem, som straks stillede sig forstaaende og velvillige overfor Friskolesagen. — Men en meget væsentlig Hindring for de første Friskolevenner i Hillerslev var den, at de ingen skolepligtige Børn havde.

Naar Sagen desuagtet vandt Fremgang, skyldes det i særlig Grad Brøndsteds Medvirkning og den Modtagelse, han her fik.

En Foraarsdag i Aaret 1889 stod B. i Gaardejer Lars Nielsens Dagligstue, hvor der udspandt sig følgende fyndige, men korte Samtale:

B.: Tænkes der paa at oprette en Friskole her paa Egnen?

L. N.: Ja, saa smaat, men vi har ingen Skolebørn.

B.: Dem skaffer jeg!

Saaledes var Indledningen, men der fulgte meget efter. Nu blev der for Alvor kaldt paa Friskolevennerne *der* paa Egnen, og de mødte — ikke talrige, men *forstaaende* og *offervillige*. Modige Folk, der saadan vovede at be-

gynde Skole uden at have Elever! Men der var Begejstring for Sagen i hine gode, gamle Dage.

Ja, immer det dages dog paa ny,
hvor Hjerterne Morgen vente.

Man dannede en lille Skolekreds, lejede Anna Ilums Hus, og den 5. Maj samme Aar blev *Hjemly Friskole* indviet. Ordføreren ved denne Lejlighed var Forstander *Alf. Povlsen*, Ryslinge, *Laur's Rasmussen*, Ringe, og *Brøndsted*. Sidstnævnte var da antaget som Lærer ved Skolen og skulde have 200 Kr. i aarlig Løn.

I sin Indvielsestale dvælede han ved Fortællingen om *Nathanael*, i hvem der aldrig var Svig.

Dette blev en lys Mærkedag for B. og de faa, men trofaste Meningsfæller, der stod bag ham. Og Dagen derpaa kunde man begynde Skolen med 12 Elever; det var jo over al Forventning.

Allerede i den første Høstferie blev det nødvendigt at udvide Skolestuen, og Aaret efter indrettedes et lille Klasseværelse oppe paa Loftet.

B. tog fat med stor Energi. Til Trods for det lille Antal Børn gennemførte han Klasseundervisning og maatte, da der nu blev to Skolelokaler, have en Medhjælper. Det første Aar hjalp han sig med en ung Pige, der læste privat hos ham, og som forøvrigt maatte hjælpe baade med Husgerning og Undervisning.

Men den bedste Hjælp og Støtte fik B. af sin Husbestyrerinde, en Pige der fra Egnen ved Navn *Marie Møllerhøj*.

Hun og hendes Familie havde god Forstaaelse af Friskolens Betydning og støttede den lige fra dens første Færd.

Det fortælles om hende, at hun efter at have set B.

første Gang, sagde til sin Søster: Det er da vist en kritisk Herre, havde jeg vidst, hvordan han saa ud, var jeg næppe blevet hans Husbestyrerinde! Men gjort Gerning stod jo ikke til at ændre; og godt var det, at Marie Møllerhøj ikke lod sig skræmme, thi uden hendes Hjælp var B. aldrig blevet det, han blev.

Hun overlod nu en Del af Husgerningen til en Pige og tog saa selv fat paa at holde Skole for mindste Klasse oppe paa det førnævnte Loftsværelse. Og hun maa have udført sit Hverv baade som Husbestyrerinde og Lærerinde til B.s fulde Tilfredshed, thi hun blev uundværlig for ham.

Da to Aar var forløbet, blev hun hans Hustru. Deres Bryllup stod i *Nybølle* den 25. Juli 1891.

Det var ellers noget af et Vovestykke at gifte sig „paa et Embede“, som kun gav 2—300 Kr. i aarlig Indtægt. Men efterhaanden som Forældre kredsen blev større, blev Friskolelærerens Løn naturligvis ogsaa øget. Imidlertid forstod Marie den Kunst at holde Hus med lidt; gode Venner sørgede for, at det lidet blev til mere; og saa lagde Gud sin Velsignelse i det trofaste Arbejde.

Ja, B. kunde med god Grund synges med Bjørnson:

Kært blev Hjemmet mig én Gang til,
Da hun det vilde dele.
Træer, Siv og Bækkespil
De snakked, som fik de Sjæle.
Hendes Udstyr: Hun elsker mig;
Hendes Skønhed: Hun følger mig;
Hendes Medgift — ja, le kun ej:
To arbejdsvante Hænder.

De skal dække mit første Bord
I Hjemmet, Gud oplod mig,
— — — — —

De skal spare mit Arbejd ind,
 Brede Ordenens rene Skin
 Over vor Stue, vort Bord, vort Sind
 Og over vor sidste Time.

Under Brøndsteds og Maries Ledelse gik Hjemly Friskole jævnt og solidt fremad. Elevtallet fordobledes i Løbet af faa Aar. Og der var Stil over det Arbejde. B. var ikke nogen blødsød Lærer. Han fordrede *Arbejde*, *Orden* og *Lydighed*; og dog kunde han udenfor Timerne boltre sig som den bedste paa Legepladsen midt i Børneflokket. Her var al Stramheden som blæst af ham. Og er der blandt B.s Elever enkelte, som maa sige, at han til Tider var lovlig stræng, naar det kneb med Forstaaelsen, saa er der sikkert ingen af hans Elever, som ikke paaskønner det gode, solide Grundlag, han gav dem netop i Fag, som Regning og Dansk.

„Det er gennem vort *Arbejde*, vi skal vinde Agtelse for vor Skoleretning“, har B. ofte sagt, og herudfra handlede han.

Men flere af hans Elever har sagt mig, at de heller aldrig vil glemme hans Religionsundervisning og da navnlig hans Fremstilling af Julebudskabet og af Kristi Lidelsehistorie.

Han kunde ikke fordrage Opramsning særlig i Fag som Historie og Religion. Han vilde have, at Børnene skulde tænke over, hvad de hørte og læste.

Men en Friskolelærer maa jo foruden at passe sin Børneskole tillige se at faa Forbindelse med *Ungdommen*. Det fik B. ogsaa, og her kom det ham til gode, at han før havde været Højskolelærer. Egnens Ungdom flokkedes om ham til *Aftenskole* een eller to Gange om Ugen i Vinterhalvaaret. Den lille Skolestue blev fyldt til sidste

Plads disse Aftener. Her sad Sønner og Døtre fra store Bøndergaarde Side om Side med Ungdommen fra Husmands- og Arbejderhjem. De talte sammen, sang sammen og lyttede stille til Ordet, som B førte.

Han holdt meget af at tage et enkelt Træk frem, som han kunde fortælle om gennem en halv eller hel Vinter. Et af de Emner, han har dvælet længst ved, er dette: *Gak til Planten og bliv vis*; hvad den gør ubevidst, skal du gøre med fuld Bevidsthed.

Saa var B. en god Oplæser. Navnlig holdt han af at læse Holbergs Komedier, og da især Jeppe paa Bjerget. .

En Gang maatte B. læse denne Komedie højt i en Forsamling, hvor han ellers ikke var kendt. Han lod sig da som den fulde Jeppe dejse om paa Gulvet og blev liggende nogle Øjeblikke. Dette paavirkede en af Tilhørerne, en gammel Kone, i den Grad, at hun henvendte sig til en yngre Kvinde med følgende Bemærkning: Men tror du da itte, a Maai æ tovli? Dette nærgaaende Spørgsmaal maatte den yngre imidlertid tilbagevise, thi hun var netop Oplæserens Hustru. Og da det gik og for den gamle, var Situationen jo mer end pinlig.

Zakarias Nielsens Værker og enkelte af Jakob Knudsens læste B. ogsaa gerne.

Det siger sig selv, at en Natur som B.s nok kunde støde an hist og her. Han krævede stræng Pligtopfyldelse ogsaa af sine voksne Aftenskoleelever og andre unge, som han fik noget at gøre med. Han sagde sin Mening rent ud, og sligt kunde nok volde Vanskeligheder baade her og der, maaske navnlig hos Ungdommen. Og selv kunde han være i stor Vaande, naar han mærkede, at der var noget i Vejen. Men han vilde være ærlig og oprigtig helt ud, hvad det end skulde koste; og han kunde

saa i sin Nidkærhed komme til at gøre Uret, hvor han mindst tænkte derpaa.

Det er de Lærere, der *vil noget*, som møder de største Vanskeligheder.

Da B. havde virket i halvsvvende Aar i Hjemly, kom han netop ind i en Tid, da Tryghedsfølelsen ikke længere var over ham som forhen.

En Aften, han sad i sin Stue og læste Højskolebladet, blev han opmærksom paa, at Friskolekredsen i *Gravvænge* søgte en Lærer. Og efter at have raadført sig med Marie, blev de enige om at skrive derved og forespørge, hvorledes Vilkaarene var.

En Forhandling mellem B. og Gravvængefolkene kom ogsaa i Gang, men B. stillede større Fordringer, end Skolekredsen mente at kunne gaa ind paa, og kort Tid efter blev en anden Lærer kaldet til Gerningen

Dette Valg kom Gravvængekredsen imidlertid meget snart til at fortryde. Man havde tidligere haft en flink og dygtig Lærer og var derfor ret godt vant; saa meget mere nedslaaende virkede det nu, da man aabenbart havde været mindre heldig. Efter faa Maaneders Forløb, i hvilket Tidsrum man havde set Prøve paa den ny Lærers Virksomhed, blev Sagen læmpet paa den Vis, at man udbetalte ham et halvt Aars Løn og bad ham saa søge andet Steds hen, hvad han da ogsaa var villig til.

Atter stod Kredsen overfor et Lærerskifte, og paa ny kom der Ønsker frem om at faa Brøndsted til at komme.

Nogle Mænd fra Gravvænge rejste ned til ham med en Opfordring; og hans Svar var nu som før et betinget Ja. Han havde forskellige Ønsker i Retning af en Ændring af Skolelokalet, Opførelse af en ny Gymnastiksal m. m.

Men denne Gang gik Gravvængekredsen ind paa alt. Den havde i Mellemtiden gjort sine Erfaringer og maatte

sande det gamle Ord: Af Skade bliver man klog, men sjældent rig.

Lærerlønnen sattes til 800 Kr. aarlig, men heraf vilde B. dog det første Aar afstaa 200 Kr. som Bidrag til en ny Gymnastiksal, saafremt denne kunde opføres straks

Midt under Forhandlingerne kom der rigtignok Bud fra Hjemlykredsen med stærk Opfordring til at lade B. blive, hvor han var; selv var han nok ogsaa bleven lidt betænkelig ved det paatænkte Skifte. Men han havde jo givet Gravvængekredsen sit Ord, og han holdt det.

I Efteraaret 1895 tiltraadte B. Pladsen som Lærer ved

Gravvænge Friskole.

Forinden B.s Virksomhed i denne Kreds gøres til Genstand for nærmere Omtale, skal her fremdrages enkelte Træk af Gravvænge Friskoles Historie for at kaste Lys over, hvorledes Grunden var lagt, og hvad derpaa blev bygget.

Der er nemlig faa eller ingen Skoler, der har en saa smuk Fortid, som den danske Friskole.

Jævnt og stille voksede den frem af Folkets brede Lag paa de Egne, hvor det aandelige Liv ret havde begyndt at røre sig.

Det var ikke moderne Skolebygninger, mange Skolefag og fine Eksamensresultater, man spurgte om. Nej, Spørgsmaalet var ene og alene om en *Skole for Livet*. Det rige, aandelige Liv, der — næret ved Bekendelse og Lovsang — rørte sig i de bedste Hjem, det skulde *bære* Skolen. Derfor havde man den gode, sunde Forbindelse mellem Hjem og Skole; og derfor var der Velsignelse over Arbejdet.

Se paa de gamle, som var med ved Friskolens Gennembrud; der gaar en egen Lysning over deres Aasyn, naar de mindes denne Tid.

Det er allerede fortalt, hvorledes det var en enkelt Kvinde og nogle faa Meningsfæller, som lagde Grund under Friskolen i Hjemlø.

Her i Gravvænge var det ligeledes en meget lille Kreds, i Grunden kun én eller højst to Familier, som begyndte at rejse Sagen.

Tanken udgik nok fra Folkene paa *Bleggaarden* i Gravvænge. Her boede den dygtige og opvakte Bondemand *Rasmus Kristensen* med sin Hustru, *Marie*, der var en Datterdatter af gamle *Hans Kristensen**, Kohavegaarden i Vejstrup; og de to kendte Vejstrup-Bondemænd, *Kristen Hansen* og *Niels Hansen*, var altsaa hendes Morbrødre.

Rasmus Kristensen og Marie var med i den Kreds, der samledes om Højskolen og Valgmenigheden i Vejstrup, og de var i god Forstaaelse med Friskolesagen. De havde flere Børn, og da de ældste af disse**) naaede den skolepligtige Alder, blev Forældrene, da navnlig Moderen, stærkt optaget af Skolespørgsmaalet. Ja, saa alvorlig var Sagen for hende, at hun nu og da lod falde det Ord: *En god Friskole hører med til det daglige Brød.*

Var det muligt at faa begyndt en Friskole i Gravvænge? Der var jo nu rigtignok *Hans Hansens Enke* i *Mosegaarden*. Hun havde ogsaa skolepligtige Børn og vilde nok allerhelst have dem i Friskole. Hvis de to Familier sluttede sammen, kunde der blive *fire* Børn at

*) Stænderdeputeret i Roskilde og Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling.

**) En af dem er nuværende Gymnastikinspektør Vilhelm Kristensen.

begynde med. Og saa søgte Folkene fra Bleggaarden til Enken i Mosegaarden; og Enden paa Forhandlingerne blev, at Rasmus Kristensen lovede at gøre Forsøg paa at skaffe en Friskolelærer. Dette gik forholdsvis Ict, thi Venner i Vejstrup henledte Opmærksomheden paa en ung Mand ved Navn *Lars Hunsen*, der tidligere havde været Lærer ved en lille Privatskole i *Lundeborg*, og som var særdeles velkendt paa Vejstrupegnen, hvor han var en virksom Deltager i Skyttebevægelsen, ligesom han ogsaa gerne var med ved Søndagsmøderne paa Vejstrup Hojskole.

Lars Hansen var Seminarist fra Jællinge, hvor han havde været under Forstander *Svendsens* gode Indflydelse; og hans Hu stod nu til en Virksomhed i den fri Skole.

Paa det Tidspunkt, da man fra Gravvænge begyndte at lyse efter ham, aftjente han sin Værnepligt som Korporalselev i København. Herinde modtog han Brev med Opfordring til at begynde en Friskole i Gravvænge.

Under Forhandlingen herom gik L. H. ind paa at overtage Pladsen. Lønspørgsmaalet kom man om ved paa følgende Maade:

Hans Hansens Enke i Mosegaarden lovede at give Læreren fuldstændig frit Ophold. Og Rasmus Kristensen tilbød saa at udrede den egentlige Pengeløn, der skulde svare til, hvad han gav sin Forkarl, nemlig 40 Rdl. halv-aarlig.

Endnu stod tilbage at skaffe et passende Skolelokale. Men ogsaa det blev der Raad for. Hos Husmand *Peder Jensen* i Gravvænge lejede man et 2 Fags Værelse for 6 Rdl. om Aaret. Og saa fulgte der endda et Skolebarn med ved Lejemaalet, idet Husmanden indmeldte sin Dreng i Friskolen. Rasmus Kristensen sørgede for det nødvendige Skoleudstyr.

I Efteraaret 1871 flyttede Lars Hansen saa ind i den lille Stue og begyndte Virksomheden med ialt fem Elever.

Nu *var* Friskolen der endelig; og Læreren var den rette Mand. Hans levende Fortælling fængslede de smaa. Man „sang, saa det klang over Mark, over Vang“, og der arbejdedes med Liv og Lyst.

L. H. begyndte Aftenskole, og Egnens Ungdom fulgte gerne Kaldet; den fyldte Skolestuen til Trængsel. Men Stemning var der over Sindene, naar Læreren læste højt af Ingemanns Romaner.

Selvfølgelig blev Skolestuen for lille.

Læreren var blevet forlovet og begyndte saa smaat at tænke paa Giftermaal, han kunde da ikke fremtidig blive i Mosegaarden, men maatte have eget Hus.

Der skulde tænkes paa en ny Skolebygning med Lejlighed for Læreren. Rasmus Kristensen havde sine Betæneligheder. Hvor skulde Pengene komme fra? Vilde Skolen vedblive at vokse? Men Marie opmuntrede ham paa det bedste, hun havde god Tro paa Sagen. Hvad om man søgte Vejledning hos Kristen Hansen i Vejstrup?

Det blev forsøgt; og da R. K. over for denne brave Friskolemand havde omtalt sine egne Tvivl og sin Kones Frimodighed, kom Svaret fra Kr. H. fast og sikkert: *Saa byg du Skole paa Maries Tro!*

Med den Besked kom R. K. hjem, og han fulgte det gode Raad.

Kort Tid efter var han og *Hans Jensen*, Brudagergaard, paa Vandring rundt i Skolekredsen — nu var der da en Kreds — og til dens gode Venner for at faa tegnet Bidrag til en ny Skolebygning. Det lykkedes at faa Lovning paa ca. 800 Rdl., Læreren gav 100 Rdl. af sin egen Lomme, og det var jo mange Penge den Gang.

Byggegrund fik man fra Mosegaarden; og i 1875 kunde man da skride til Opførelse af den *nuværende* Skolebygning i Gravvænge. R. K. gav Tegningen, og hans Hustru hjalp Læreren med Indretning af Beboelsen.

Da dette Byggeri var til Forhandling i Skolekredsen, havde man kun regnet med Opførelse af selve *Skolestuen* og tilhørende *Lejlighed* for en gift Lærer. Men Lars Hansen var ivrig Gymnast og vilde meget gerne have Tag over Hovedet paa sine Gymnaster, baade Bornene og de voksne, saa at disse kunde holde Øvelse inden Døre.

Kredsen turde imidlertid ikke indlade sig paa mere Byggeri end det allerede planlagte; og det saa ikke ud til, at Læreren kunde faa sit kære Ønske opfyldt. Da rykkede Hjælpen atter ud fra Bleggaarden. R. K. paatog sig nemlig for egen Regning at lade opføre en 8 A'en lang Tilbygning ud for Skolestuen, saa at de to Lokaler kunde benyttes under ét til Gymnastik

Under Øvelserne kunde Gymnasterne saa tage Tillob inde fra Skolestuen, mens Træhestens Plads vilde være nær Ydervæggen i Tilbygningen. Alligevel var Pladsen her saa snæver, at det blev nødvendigt at ophænge en tyk Halmmaatte, for at Gymnasterne ikke skulde tørne ind Væggen og faa brodne Pander.

Men til Trods for disse ret jævne Forhold blev herinde under Lars Hansens Ledelse øvet en Gymnastik, som mer end én Gang vandt første Pris ved de store Amtsskyttefester i Kværndrup.

Den ny Skoles Indvielse blev en smuk og god Festdag. Friskolefolkene var opfyldte af en dyb Taknemlighedsfølelse over at være naaet saa vidt.

Ordførerne ved Indvielsen var V. Igmenighedspræst

R. Pedersen, Vejstrup, og Sognepræst *Lorenzen*, Gislev. Ligeledes var Friskolelærerne *Rasmus Hansen*, Vejstrup, og *Olsen*, Lunde, nærværende og gav et Ord med i Laget.

Alle frembar de gode Ønsker for Skolekredsen og dens Lærer.

Pastor Pedersen mindede om, at da han som Dreng kom gennem denne Egn, gjorde dens lave Mosedrag et trist og øde Indtryk paa ham. Nu derimod mærkede han, at det var aandelig vakte Mennesker her boede, og disse vilde nok blive Egnens bedste Pryd.

Med denne gode Indvielse gik Gravvænge Friskolekreds og dens dygtige Lærer ind i en lang og lys Arbejdsdag, til et trofast og godt Samarbejde, som først blev afbrudt efter tyve Aars Forløb, da L. H. i Foraaret 1895 brød op fra Gravvænge og flyttede til Svendborg for at overtage sin nuværende Stilling ved Landbosparekassen.

At give en nøjere Skildring af L. H.s egentlige Gerning som Friskolelærer og som Leder af Skyttebevægelsen ligger selvsagt udenfor, hvad der er Hensigten med denne Bog. Endnu skal blot tilføjes, at han er en velkendt Mand indenfor Vejstrup Valgmenighed, hvor han gennem mange Aar ledede Kirkesangen.

Det er nu vist i store Træk, hvorledes Friskolebevægelsen blev rejst i Gravvænge. Og herigennem vil der være givet et Indblik i, hvorledes den aandelige Jordbund var forberedt, da Brøndsted i Efteraaret 1895 blev kaldet til Gerningen her.

Havde Friskolen i det korte Tidsrum mellem L. H.s Afrejse og B.s Komme haft en mindre dygtig Lærer, blev dette nu rettet. Paa B.s Dygtighed var der intet at

udsætte. Han fik da ogsaa en særdeles god Modtagelse.

Kredsen var jo, som før nævnt, gaaet ind paa at bygge et nyt Øvelseshus. Det blev nu opført; herved blev Skolelokalet sparet for det til Tider uheldige Rykind af Gymnasterne, og disse fik mere Plads.

Det er tidligere fremhævet, at Gravvænge Friskole

Gravvænge Friskole.

begyndte med fem Elever. Tallet var steget jævnt Aar for Aar, og nu havde Skolen omkring ved ti Gange fem. B. fik her som i Hjemly gennemført mere Klassedeling, og saa tog han sin Hustru til Hjælp ved Undervisningen, mens en Tjenestepige maatte besørge en Del af det huslige Arbejde.

Hvad der kendetegnede B. som Børnelærer er tidligere

omtalt, og her skal kun tilføjes et Vidnesbyrd fra en af hans egne Elever. Denne skriver saaledes:

„Han var saa jævn og dansk en Mand,
Han elsked Gud, sin Skole og sit Fædreland.

Ja, saadan lyder det i mig, naar jeg vil fortælle om B., og saadan vil det lyde hos flere, som kendte ham. B. blev ikke kendt saa langt omkring. Han blev hjemme og passede sin Skole, som han havde saa kær. Der var hans Livsgerning. Den havde Gud givet ham, og derfor vilde han blive paa sin Plads, som han fyldte med en sjælden Trofasthed. Vi Elever mindes ham med inderlig Tak for det gode og sande, han lærte os. Vi vil aldrig glemme den stille Stund under Morgenandagten, naar vi bad sammen og derpaa sang det kønne lille Vers:

Livets Sollys har vi kær,
Fader, lad det skinne her,
Live op hver Skolepog,
Klare op hver Hjertekrog.
Lad os altid bo og bygge
Under dine Vingers Skygge.

Ja, da følte vi, at der var en Straale af Livets Sollys inde i den lille Skolestue“.

— B. vandt sig efterhaanden mange Venner i Gravvænge, Venner, som med Glæde mindes ham. Men ogsaa udadtil vandt hans Skole et vist Ry for sin Grundighed.

Flere unge Mennesker, som vilde være Lærere, kom til Forberedelse hos B. Han har dels i Gravvænge og dels i Hillerslev forberedt henved en Snes vordende Seminarister. Og at Forberedelsen baade var god og grun-

dig, herom foreligger der Vidnesbyrd fra flere Sider, f. Eks. fra Seminarieforstander *Winther*, Silkeborg.

I de første Aar, B. var i Gravvænge, blev der aldrig holdt Eksamen i hans Skole. Men saa kom Loven om Statstilskud til Friskolerne, og dermed begyndte den aarlige Eksamen at indfinde sig.

Første Gang var B. meget optaget af, hvorledes den Dag vilde forløbe. Han havde hørt noget om, at Stedets Præst stod Friskoletanken ret fjernt, og hvem kunde vide, hvad der vilde ske ved en saadan Prøve.

Men det gik ualmindelig godt. Præsten blev meget optaget af Undervisningen og udtalte sig særdeles rosende derom. Aftenen derpaa var B. saa overstrømmende glad, at han gik op og ned ad Gulvet og røg fin Cigar, alt imens han fortalte sin Husstand om det heldige Udfald.

Da Ansøgningen om Statstilskud blev indgivet, medgav Sognepræsten den følgende Paategning, som er af den Art, at ikke enhver Skole kan møde med en lignende:

Som formand for skolekommissionen for Gudme og Brudager pastorat har undertegnede i indeværende år overværet en til sædvanlig skoleexamen svarende prøve i Gravvænge friskole, og det er mig kært at give den det vidnesbyrd, at undervisningen i enhver henseende synes mig at staa paa højde med de bedste offentlige sogne-skoler.

I enkelte fag, som retskrivning, dansk, sproglære og geografi forekom resultatet mig at overgå, hvad jeg i nogen offentlig skole har hørt præstere, ligesom jeg ogsaa har fået umiskændeligt indtryk af, at lærer og lærerinde udfører deres gerning med en ualmindelig nidkærhed og levende interesse. — Jeg anbefaler derfor Gravvænge

friskole til at opnå en rigelig understøttelse af staten og tvivler ikke om, at skolekommissionens andre medlemmer ville tiltræde denne min anbefaling for deres vedkommende.

Gudme præstegaard, 23.—12.—01.

R. Bastrup.

Niels Pedersen,

Niels Rasmussen.

Det var ingenlunde tilfældigt, at nævnte Prøve forløb saa tilfredsstillende. B. var selv en energisk Arbejder, og han var ikke blid mod de Elever, som ikke vilde tage fat.

Gennemgaar man Skolekommissionens Erklæringer fra de senere Aar, vil man her finde lige saa anerkendende Udtalelser om Skolen.

I en Kommissions-Erklæring fra 1903 hedder det bl. a. :

„Friskolen i Brudager-Gravvænge må efter vort skøn anses for i fuldt mål at stå lige med de *bedste* af landets offentlige sogneskoler. Dens lærer, Hr. N. K. Hansen-Brøndsted, har ualmindelige gaver til at undervise og arbejder med dygtighed og utrættelig flid og med iøjnefaldende godt resultat, ligesom ogsaa den kreds, der holder skolen igang, til enhver tid er rede til at bringe ofre for, at såvel skolelokale som undervisningsmateriale kan være i den bedste orden.“

Men ogsaa andre Steder end i Børneskolen var B. paa sin Plads. Han glemte ikke Egnens Ungdom, og hvad den trængte til.

Den Aftenskolevirksomhed, som han havde begyndt i Hjemly, fortsatte han her. Og det skal siges til de unges Ros, at de flokkedes om ham i stort Tal, og det til Trods

Friskolelærer Hansen-Brøndsted med Familie.

for, at han, som før nævnt, krævede ubetinget Orden og Pligtopfyldelse ogsaa af dem. Men Lars Hansens gode Arbejde mellem de unge havde sat Frugt. Her var, for at sige det rent ud, en god Ungdomskreds, der gerne samledes om Gymnastik og Aftenskole.

Og glemmes maa det ej heller, at mange gode, forstaaende Hjem stod bagved; de saa hellere end gerne, at de unge fandt Vej til Friskolen. Og denne Ungdomsbevægelse naaede langt udenfor selve Skolekredsen. I Aftenskolen sad der Folk fra *Brændeskov*, *Lakkendrup*, *Brudager*, *Holmdrup* og *Tved*. Der sad nykonfirmerede Tjenedrenge Side om Side med gamle Højskoleelever; og det var ikke altid lige let for Læreren at vælge et Emne, som alle kunde forstaa. Den store Flok kom jo for at høre Foredrag og Oplæsning. Men der var ogsaa gerne et mindre Hold, som mødte for at faa opfrisket de almindelige Skolekundskaber; og disse unge kom altid til at staa højt hos B., og de blev undervist en særskilt Aften om Ugen Vinteren igennem. Naar Foraaret kom, blev det opgjort, hvormange Fejl hver især havde i sine skriftlige Arbejder, og de, der havde flest, maatte betale 50 Øre til „Afskedsgildet“, hvorimod de andre slap med 35.

Under sit Ophold i Gravvænge sluttede B. sig til Vejstrup Valgmenighed og blev Medlem af dennes Bestyrelse, ligesom han ogsaa kom til at staa i godt Venneforhold til Menighedens to Præster, *Pedersen* og *Laur-sen*.

Ogsaa udenfor Kredsen blev der gjort Brug af B.s Evner. Her kan saaledes nævnes, at da Laurs Rasmussen fik oprettet sin Uddannelsesskole for Friskolelærere, blev B. knyttet hertil som „Censor“ ved de afsluttende Prøver.

Saaledes som det her i korte Træk er gjort rede for, gik der tretten Aar; og derpaa gik det mod Afslutning med B.s Virksomhed i Gravvænge.

I Efteraaret 1908 kom det nemlig atter til et Lærerskifte i Hjemly-Kredsen, idet Kredsens daværende Lærer *Aleksander Højlund* opgav sin Tjeneste i Friskolen for at kunne overtage sin nuværende Gerning som Lærer ved Ryslinge Højskole.

B.s Venner i Hillerslev kaldte atter paa ham. Og selv om det ikke er saa lige til at gøre rede for de Grunde, der fik B. til at følge dette Kald — noget hans Skolekreds i Gravvænge stod ret uforstaaende overfor — vil det dog være muligt at komme med Tydninger i den rigtige Retning:

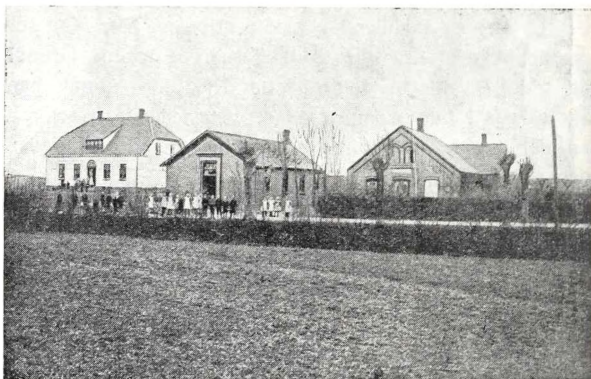
„*Aldrig færdig, men altid paa Vej*“ lød det ofte fra B.s Mund. Det var et Ord, han ret havde Brug for. Han var bange for at blive saa gammel paa Stedet, at Folk kunde ham udenad! Og saa var der dette, at mens Gravvænge Kreds nogenlunde havde samme Størrelse, som den havde haft gennem et længere Aaremaal, var Hjemly Kreds vokset sig større.

Her var for flere Aar siden opført et nyt og tidssvarende Skolehus, og for ganske nylig var her bygget en smuk *Efterskole*, som allerede var i Gang. Og navnlig denne sidste trak meget i B.

Afskeden fra Gravvænge blev vistnok sværere, end B. havde tænkt. Den sidste Aften, han og Familie var samlet med Kredsen, overrasktes der ham et Par smukke Gaver: En Lysestage og en Lænestol. B. var meget bevæget og i en noget oprevet Sindsstemning. Maaske havde han allerede en Følelse af, at det kunde blive haardt nok, før han fik sin Plov til at gaa roligt og støt i den

ny Ager. Og han var nu nær de halvtredsindstyve Aar.

Et lille Aars Tid efter, at B. var flyttet til Hjemly, traf han under et Besøg i Gravvænge en af sine gode Venner, og da denne spurgte til hans Befindende, svarede han: *Det er ikke godt for et gammelt Træ at blive plantet om, men nu er jeg vist kommen over det.*]

Hjemly Fri- og Efterskole.

De sidste Aar i Hillerslev.

Herre, voks i mig! Voks, højsindede Tanker, mandige Beslutninger! Voks Sægtmodighed, Selvfornægtelse, hjertelig Fromhed, Taalmod, Ihærdighed! Voks, Offervillighed, Gudhengivenhed og Mod!

Fru Hoskier.

(Af Brøndsteds Papirer).

Gamle Venner tog godt mod B. og hans Familie*), da han kom tilbage til Hjemly. Men Overgangen var alligevel svær især det første Aar tog paa B.

*) Hustru og tre Børn, (se Ættetavlen).

For Skolebørnene og de unge var han en fremmed Mand, og hans Optræden adskilte sig paa mange Omraader fra, hvad man havde været vant til under Lærer Højlands Styre. Man skulde virkelig *kende* B. for at komme til at holde af ham.

Men det lykkedes efterhaanden for ham at komme igennem, at vinde baade Børnene og de unge. Og den, der ta'r Barnet ved Haanden, ta'r Moderen ved Hjertet.

Hans Virksomhed i Børneskolen blev fortsat som hidtil, og den er der ingen Grund til yderligere at dvæle ved. Han havde en meget velvillig Tilsynsmand i Pastor *Schovsbo*, der tillige var hans gode Ven og Medhjælper. Præsten underviste i Samfundslære paa Efterskolen.

Her havde B. mange lyse Timer og her kom hans Evner maaske allerbedst til Udfoldelse. Flokken var ikke større, end at han let kunde komme i Forbindelse med hver enkelt i den; der var gerne omkring ved en Snes Elever i hvert Hold. Og saa havde B. saa meget at sige de unge, netop Nutidens Ungdom; thi han havde fattet Dybden i den Tone, der klinger i *Thorvald Aagaards* Sang:

Modig Ungdom, ingen vege Sjæle,
Tiden er ej til i Mag at dvæle.
Vi har Brug for danske Mænd,
Unge Sener, stærke Spænd;
Mænd med faste Viljer.

En Elev fra Efterskolen skriver om B.:

„Ja, han kunde lære os at elske vort *Modersmaal*, saa vi fik Forstaaelse af, hvor herligt det er at kunne behandle dette smukt i Tale og Skrift; det lærte han os saaledes, at vi sent eller aldrig vil glemme det.

Og naar han fortalte Danmarks- eller Verdenshistorie, lyttede vi med stor Opmærksomhed. Ordene flød ikke let for B. Men hver Sætning var vel overvejet og stod som malet for os. Navnlig kunde han komme i Aande, naar Talen var om Mænd eller Kvinder, som havde maattet kæmpe sig frem gennem trange Kaar, men som

Hjemly Efterskoles Elevmøde 1913.

dog var naaet at blive til Velsignelse for andre, for Folk og Fædreland. — Ofte gentog B. de kendte Linjer af Bjørnson:

Et enkelt Hjem bar saa tit et Land,
Naar ud det sendte dets Frelsermand.“

Gennem sin *Aftenskole* kom B. i Forbindelse med et stort Tal af Egnens Ungdom; her havde han til Tider

80—90 Elever. Mange af disse vil huske ham som den alvorlige Lærer, der talte sundt og sandt ud af sin rige Livserfaring og gerne vilde dele det bedste med Ungdommen for om muligt at være den til Hjælp mod Svaghed og Forfald. De vil huske ham som den gode Oplæser og de flinke unge vil mindes ham som den gode Kammerat, det nok var værd at faa en Samtale med, og som den, der ved festlige Lejligheder ret kunde fryde sig i Ungdommens Lag; ja, han kunde blive saa ungdommelig, saa barneglad og dansede som den bedste, naar det kom over ham

Den 5 Maj 1914 havde Hjemly Friskole gennemlevet sine første 25 Aar. Dens Venner flokkedes da om den saa talrigt som aldrig før og højtideligholdt Dagen paa bedste Maade.

En Mand fra Skolekredsen tolkede sin og Venners Tak i følgende Sang:

Mel.: Liden Egern sad.

Vi paa denne Dag hejse vil vort Flag,
det skal flagre frit, det skal skues vidt.
Vi har Tro, det gaar, for i denne Vaar
Skolen fylder fem og tyve Aar.

Skolen den er god, den sin Prøve stod
gennem mange Aar under trange Kaar.
Endnu er det smalt, men dog ikke galt, —
det er lige knap, vi skylder alt.

Det maaske er Held, vi har denne Gæld,
alt saa roligt gaar, vi paa Jorden staar.
En Ting til vi véd: Det kan ikke ske,
nogen kommer her for Pengene.

Hjemly Skole er bleven os saa kær,
her om Hjemmets Aand ikke lades Haan,
her den raade maa, være om de smaa,
saa det lille Hjerte frit kan slaa.

Her med vore Børn tages mangan Tørn,
for de lære skal Alfabet og Tal,
læse, regne godt og at skrive flot
og lidt til om alt i Verden blot.

Heltene i Gem bliver manet frem
gennem Tale, Sang her saa mangan Gang,
derved kan de smaa Idealer faa, —
noget stort og godt at leve paa.

Skolen gerne vil hjælpe Unge til,
at de altid maa gode Veje gaa,
og saa til at se al den Kærlighed,
som fra oven strømmer til os ned.

Tak, I kære to, som saa trofast stod
her de første Aar, nu igen her staar,
I kan tro, vi véd: Lære Børnene,
det er ikke altid Herlighed.

Tak til hver især, som har støttet her,
her har Kræfter lagt, der har Ofre bragt.
Tak, vor Herre kær, din jo Æren er.
Du har maget det med Skolen her!

Hejs kun Flaget op, hejs det helt til Top,
lad det flagre frit, lad det skues vidt.
Skolen atter gaar fem og tyve Aar!
Fader vor, velsign, giv gode Kaar!

En Friskolemand.

Brøndsteds Hjemgang.

Det, vi lever ved, er Aand
Resten er i Dødens Haand.

Brøndsted var et *Hjemmemenneske*. Han var aldrig lykkeligere noget Steds end i sit Hjem sammen med sin Hustru og deres 3 Børn. Hjemmets Fest, *Julen*, kunde rigtig gøre ham glad.

I Gravvænge var det Regel, at han Juleaften fulgte med Børnene til Gudstjeneste i Vejstrup Valgmenighedskirke, mens „vor Mor“ syslede derhjemme. Naar Far og de smaa da kom tilbage, og Familien havde faaet Jule-nadver, blev der tændt Lys i alle Stuer, og B. kunde da vandre fra den ene til den anden og fryde sig i Hjemmets Hygge — over Duften af de friske Grangrene, de mange Lys og over Børnenes straalende Ansigter.

Og som han kunde lege om Julen.

Snart laa han, saa lang han var, paa Gulvet mellem Rollingerne, snart dukkede han Haanden ned i Posen, som gemte alle Julegaverne.

Træet blev først tændt næste Aften, og da var Na-boerne med. —

Juleaften 1885, da B. som ung Lærer var paa Blomgaard Hojskole, skrev han følgende Betragtning, som det er værd at mindes: „Det er med Julen, som med alt, hvad der er elsket, det bliver ikke gammelt for os, tværtimod, det bliver *stærkere* og *friskere*. — — — Saaledes ogsaa med selve Juleevangeliet; det maa være elsket af Kristne — — — det er *Grundvolden* — det, *hvorpaa en Kristens hele Fremtidshaab hviler*.

Allerede den Gang havde B. følt Dybden af det herlige Ord: *Saa elskede Gud Verden, at han gav sin*

Søn, den enbaarne, for at hver den, som tror paa ham, ikke skal fortages, men have det evige Liv. (Ioh. 3. 16).

Som ung havde B. følt Julens rige Glæde. Og gennem mange Aar fik han Lov til at holde Jul med dem, der stod hans Hjerte allernærmest.

Men saa kom Julen 1914, og den var ikke som de andre

Da laa Brøndsted paa sit Dødsleje.

Han havde ellers ikke haft meget med Sygdom at gøre. Da han kom til Hillerslev første Gang, led han en Del af Mavekatarrh, maatte ikke rigtig bestille noget og skulde holde Diæt. Men det passede ham meget daarligt, og en skønne Dag tog han Spade i Haand og gav sig til at grave, som om han havde Akkordarbejde; dette fortsatte han med Dag efter Dag i nogen Tid, og Følgen udeblev ikke: Han kom til at spise som en Tærsker og blev rask.

I senere Tid havde han enkelte Gange haft Nyresmerter, dog ikke i nogen alvorlig Grad.

Men Lørdagen den 5 December gik B. i et forrygende Stormvejr fra Hjemly til Højrup, blev meget syg undervejs og maatte køres hjem i Bil.

En Læge kom uopholdelig til Stede og gav ham en Indsprøjtning, saa han fik Ro.

Næste Dag var der to Læger hos ham, og de konstaterede Lungehindebetændelse.

Saa laa han under dagligt Lægetilsyn, til Julen kom.

Den Dag, Skolen gav Ferie, kom alle Børnene ind til hans Seng; han gav dem hver især Haanden og ønskede: Glædelig Jul.

Det blev det sidste Ord, han talte til sine Elever.

Hans Hustru plejede ham fra Morgen til Aften og Natten med; og daglig maatte hun bl. a. læse for ham

et Stykke af Avisen om Krigens Gang. Han vilde saa gerne følge Begivenhederne derude i det store Folkeopgør.

Juleaften fik han et lille Juletræ hen til Sengen; *saa* med stille, inderlig Glæde paa det, og saa bad han, om man vilde synge hans Yndlingssalme: *Guds Fred er mer end Englevagt.*

Nyaarsnat forværredes hans Tilstand betydeligt, og tredje Nyaarsdag bød Lægen ham indlagt paa Ringe Sygehus.

Da var det, som om B. fik en stærk Anelse om, at det snart kunde være forbi. Han stirrede paa sin Hustru med et ængsteligt Blik. Men hun nikkede til ham og sagde: Jeg følger med dig!

Paa Vejen til Sygehuset trøstede B. sin Hustru, bad hende være ved godt Mod, Lægen var jo dygtig, og saa vilde Vorherre nok sørge for Resten.

Ved Undersøgelsen paa Sygehuset fandtes en betydelig Materiesamling i den ene Lunge, og en Operation blev straks foretaget. Denne forløb heldigt, men Patienten var meget medtaget. Livet ebbede langsomt ud. —

Torsdag den 7. Januar Kl. 5 døde Brøndsted. Hans Hustru og ældste Datter var hos ham i Dødsøjeblikket.

Og mens Trosordet lød fra Moder og Datter, begyndte Kirkeklokken at lyde.

Vinterdagen var endt, og Solen gaaet ned.

Kirkeklokke, naar *tilsidst* du lyder
 For mit Støv, skønt det dig hører ej,
 Meld da mine kære, saa det fryder:
 Han sov hen, som Sol i Høst gaar ned.

Et Par Dage efter førtes Brøndsteds Støv til Hjemly. Venner og Naboer gik Baaren i Møde og fulgte med til Friskolen, hvor Pastor Schovsbo talte saaledes:*)

*) Talerens Manuskript.

„Vi Mennesker gaar jo og gjør os i Stilhed Tanker om hverandre. En Begravelse er en af de Lejligheder, hvor man tænker højt, saa andre kan høre det. Vi kan desværre ikke tænke eller tale saa højt, at den døde kan høre det — skjønt det kan dog være, at der er en Forbindelse mellem dem og os ad Aandens mange usynlige Veje.

Naar jeg saa skal sige, hvad jeg har gaaet og tænkt om B. i de 5 Aar, jeg har kjendt ham, saa maa jeg sige, at jeg har tænkt overmaade venligt om ham. Jeg tør nok sige, at han var bleven en af mine allerbedste Venner. Naar vi mødtes i mit Hjem el. i hans el. i andre Hjem — og vi mødtes tit baade her og der — saa var der, synes jeg, noget af et Vennemøde deri. Hvad enten vi talte Skæmt el. Alvor, saa var det altid som Ven med Ven. Derfor er hans Død gaaet mig og mine nær til Hjærte — vi har mistet en Ven. For dette Vennesind vil jeg her takke ham. Han skal ikke blive glemt af os!

Om hans Gjerning her i Skolerne har jeg altid haft høje Tanker. Det var grumme fornøjeligt at besøge Skolen og mærke det Liv, der er over det hele, og den Lyst, der driver Værket. Br. var afgjort en dygtig Lærer, der lagde meget ind i sit Arbejde. Han havde Idealer paa det Omraade. Og det er *en stor Ting* for ethvert Menneske og ikke mindst for en Ungdommens Vejleder. Det driver stadig fremad, at det kan gaa bedre og bedre. Men det er ogsaa *en svær Ting* at have Idealer — det giver mange Lidelser, naar man ved, hvorledes det *skulde* være og mærker, hvor lidt man kan udrette. Disse Lidelser kjendte Br. til, og det var hans Ære. En Tak til ham, fordi han aldrig slog af som Lærer, men holdt Fanen højt, selv om det ofte bragte Lidelser og Vanskeligheder. Naar han nu bæres ud fra sit Hjem og Skolerne

her, saa vil der fra alle Kroge, fra de nuværende og de tidligere Elever i Børneskolen og Efterskolen lyde en Tak, fordi han satte Maalet op for de unge. Der er Folk nok her i Verden, der vil sætte det ned. Ære være alle dem, der gør et Arbejde for at sætte det op!

Og saa er der en Ting, som gjorde, at jeg tænkte med Højagtelse paa Br. som Menneske: at han aldrig pyntede paa sig selv, aldrig — mig bekendt — trængte sig frem for at gøre sig gældende, hvad han nok kunde have gjort, da han sad inde med mere end de fleste. Men al Reklame, al Støj omkring egen Person og eget Navn var ham imod. Han havde Idealer ogsaa i det Stykke; her hørte han til de ædles Æt, som aldrig dør ud, end ikke i Reklamens Tidsalder. Disse ædle, som elske et stille Liv, Ubemærkethed, for i Fred at kunne gøre deres Gjerning.

Og saa det bedste af alt: jeg har altid tænkt paa ham som en Landsmand i Guds Rige. Vi har tit talt om de Ting og forstaaet hinanden saa godt. Ogsaa paa det Omraade havde han Idealer: aldrig færdig, altid paa Vej, fremad fra det gode til det bedre, opad mod det høje, dybere og dybere ind i Guds Rige, ind til Kjærnen, ind i Vorherres Jesu Christi Favn. Derfor er det min Tro, at naar han nu bæres bort herfra for at lægges i Jorden, saa er han et „spiredygtigt Frø“. Jeg er sikker paa, at da han maatte lægge sig til Hvile derinde paa Sygehuset, saa var det trods Smerter og Febervildelse og trods den Vedhængen ved Livet, som bor i os alle, med de Tanker:

„Død og begravet“ for *Verden* betyder:
 Sunken til Bunds i Forglemmelsens Vand;
 „Død og begravet“ for *Kristne* betyder:
 Vandringen endt i Forstyrrelsens Land,
 Hvilen begyndt til Oprejsningen glad,
 Hvor ej er Død i de levendes Stad.“ (Grundtvig).

Torsdag den 14. Januar foregik *Jordfæstelsen* under ualmindelig stor Deltagelse.

Kisten henstod i Skolens Gymnastiksal, der var smykket med Gran fra øverst til nederst. Fire tændte Juletræer lyste over Baaren, og et Væld af Kranse dækkede denne.

Midvintertide — og dog mange herlige Blomster.

Pastor *Schovsbo* var første Taler; han aflagde et inderligt Vidnesbyrd om sit Samliv med B. og om det trofaste og dygtige Arbejde, denne havde udført. Dernæst talte en af B.s Elever, hans senere Eftermand i Hjemly, Lærer *Aksel Appel*, der smukt og stemningsfuldt bragte Hilsen og Tak til den afdøde Lærer og Ven.

Friskolelærer *Ejnar Pedersen* havde Ordet for at minde om, hvad B. — gennem sin Pligttroskab, sin mandige Færd og Dygtighed — havde været for Lærerne i Friskolens Tjeneste.

Gaardejer *Lars Nielsen*, Højrup, talte paa Skolekredsens Vegne og bragte fra denne en hjertelig *Tak* og et kærligt Farvel.

Under Salmesang bæres Kisten ud og førtes til Hillerslev Kirke, hvor Valgmenighedspræst *Karl Povlsen* foretog Jordpaakastelsen.

Følget samledes derpaa i Kirken. Pastor Povlsen steg paa Prædikestolen og holdt en Tale, hvori han gav en tiltalende og rammende Karakteristik af Brøndsteds Gerning som Friskolelærer.

Det vil derfor være naturligt, at denne smukke Minderrune over B. medtages her og kommer til at staa som Afslutning paa, hvad her er meddelt om Brøndsteds Færd fra Vugge til Grav.

Karl Povlsens Tale*) ved **Brøndsteds** Jordefærd.

Juleskikkelserne: Marie og Barnet, Englene, Hyrderne, de hellige tre Konger, Simeon og Anna, er alle velkendte den kristne Menighed. Det er dem, der staar i Forgrunden. Men der er *én til*, som har været med hele Tiden; han har ligesom holdt sig *bagved*, og først efter Nyaar nævnes hans Navn.

Det er *Josef*. Han faar da en Kaldelse, idet det lyder til ham: Tag Barnet og dets Moder. Og saa viser han sig som en *trofast*, pligtopfyldende Beskytter og Vogter for de to.

Han er en Baggrundsskikkelse, som rykker frem i Forgrunden, hvor han kommer til at staa som et *Lætræ* for de to finere Planter, der er betroet ham. Saaledes staar Klitfyrrén paa Jyllands Vestkyst og tager Stødet af for de ædlere Træer bagved eller længere inde i Landet.

Saaledes var Josef, trofast, pligtopfyldende i sit Kald som Vogter for de to, der betroedes i hans Varetægt.

En fremtrædende Egenskab ved Josef var hans *Ydmyghed*, hans *stille, beskedne* Færd. — Vi har faaet overleveret Ord af Hyrderne, af Englene, af de hellige tre Konger o. fl., ja, endog af navnløse Personer, som Kvinden blandt Folket; men Josef var en stille Mand, intet Ord af Josef er optegnet.

Trofasthed i sit Kald, Ydmyghed og Ægthed — var der ikke netop noget af dette *Josefsind* i den Mand, vi i Dag følger til Jorde?

---

*) Meddelt paa Grundlag af Talerens Optegnelser.

Det samme Kald, som lød til Josef, lyder jo til en Lærer: Tag Barnet og dets Moder. Tag dig af disse Børn, deres Mødre, deres Hjem.

Tag dig af disse Børn og opdrag og oplær dem med dit Ord, dit Eksempel, din Kærlighed og din Tugt. Og gør det i *Forbindelse* med Hjemmet, saa at Barnet ikke tages fra dets Moder. Skolen skal ikke træde i Stedet for Hjemmet, ikke berøve Hjemmet dets Ret over Børnene.

Skolen skal ikke være Herskerinde, men Tjenerinde.

Er det Guds Aand, der raader i Hjemmet, saa skal Barnet møde den samme Aand i Skolen. Er det et kristeligt Liv, der møder Barnet i Hjemmet — et Liv i Guds frygt, Bøn, indbyrdes Kærlighed, Alvor, Tugt, Flid, Pligtopfyldelse, Sandhed, ren Uskylts-Glæde — saa skal Barnet møde det samme i Skolen.

De Hjem, som stod den afdøde nær, vil vidne:

Han tog vore Børn og tog os, vandt deres og vandt vor Kærlighed og Højagtelse.

Ja, han var en trofast Mand i sit Kald og sin Gerning, pligtopfyldende, flittig. Derfor vilde han, at den Ungdom, der var ham betroet, ogsaa skulde blive en alvorlig og pligtopfyldende Ungdom — Der var dem, der stundom kunde synes, at han var for streng i de Krav, han stillede. Og det er sandt, han var ingen blødsøden Opdrager. Han var en Mand med en Vilje. Men det gaar vel altid saaledes, at de Lærere, som er slappe i deres Krav til Eleverne, og som disse maaske i Skoletiden synes bedst om, de glemmes hurtigst; mens de, der *vilde* noget, vilde, at der skulde *arbejdes*, at der skulde være *Orden, Tugt og Lydighed*, at de Lærere mindes, æres og takkes i deres Grav.

Da *Nelson* aabnede Slaget ved Trafalgar, højste han

paa Admiralskibets Stortop forskellige Flagsignaler, hvoraf hvert betød et Ord.

Disse Ord var følgende:

England venter, at hver Mand gør sin Pligt!

Det var netop dette Signal, Brøndsted hver Morgen hejste over sit Hjem og sin Skole.

Den *anden* Side af Josefsindet var det ægte, stille og ydmyge. Ogsaa dette var saa kønt et Træk i Brøndsteds Personlighed.

Der var ingen Glimmer over hans Væremaade — intet der skulde tage sig ud, men som intet var. Alt Skinvæsen var ham fremmed.

Ikke synes, men være.

Der er saa meget af, hvad der ses og høres, som ligner Fyrværkerisager, der kan knalde og blusse og glimre en lille Stund for saa at slukkes. — Det Lys, der skinnede fra Brøndsteds Færd og Gerning, havde ikke denne farverige, illustriøse, øjeblikkelige, men hurtigt svindende Pragt. Nej, det mindede mere om Stjernernes stille, blivende Glans.

Derfor var ogsaa Paa det jævne hans Yndlingssang:

Alt det andet vil sig hævne,
Er kun Splid og Undergang.
Paa det jævne, paa det jævne,
Det er Livets Sejerssang.

Med dit Savn og med din Lykke,
Med dit Haab og med din Tro
Skal du paa det jævne bygge
Op til Stjernene en Bro.

Det er saadan, jeg vil mindes Brøndsted — den alvorfulde, støtte, trofaste Arbejder, der følte dybt sit Ansvar for den Gerning, der var ham overdraget.

Engang kom han til mig; han havde af en af Skolens Venner faaet en lille Pengesum til et Billede og vilde nu raadføre sig med mig om, hvad han skulde vælge. Jeg spurgte da, om han ikke selv havde tænkt paa et eller andet Billede, hvortil han svarede: Jo, *Niels Kaas, der overgiver Tronfølgeren Rigets Nøgler.*

Ja, den døende Rigshovmesters brystne Blik, den unge Konges Ærbødighed — saadan har Brøndsted følt det, da Gerningen her blev ham overdraget af Skolekredsen; han har følt Ansvarret dybt og alvorligt. Han var en Mand med den redeligste Vilje til at gøre Fyldest paa sin Plads. Han følte, at Gud stod bagved, følte Guds Blik paa sig.

Nu laa Brøndsted selv med døende Blik og forstod ikke, som vi ikke forstaar, at han skulde tages bort fra sin Gerning, just som den syntes allerbedst i Grøde.

Men Guds Tanker er ikke vore Tanker.

Brøndsteds Yndlingssalme var: Guds Fred er mer end Englevagt. Den laa han med i sine Tanker og i sit Hjerter paa sit Dødsleje. Han ønskede at dø i Guds Fred, den Fred, der forvarer Hjerter og Tanker i Kristus Jesus Vorherre, og som vi faar, naar vi slipper vore egne Ønsker og Viljer og giver alt i Guds Haand — den vilde han dø i.

Han havde ikke naaet at udpege sin Efterfølger og overgivet ham „Rigets Nøgler“ i Embedet. Men lad os ønske, at den Mand, hvem det bliver, maa i Aanden føle som sin Formands Blik paa sig, kaldende paa Ansvarsfølelsen og Pligtfølelsen.

Skolekredsen sørger, Venner sørger, Børn sørger, mest hun, med hvem han delte alt.

Vi staar atter overfor det uforstaaelige *Hvorfor*. Men Brøndsted dækkede sig med Guds Fred, det vil hans kære

ogsaa gøre, og saa bliver den tunge og triste Sorg alligevel til Velsignelse.

Engang var et Selskab af Videnskabsmænd paa Rejse i *Mesopotamien*, Landet, hvor Paradis engang skal have ligget, og man glædede sig bl. a. til at skulle se den stolte, berømte *Eufratflod*. Da Selskabet havde slaet Lejr i dens Nærhed, løb en ganske ung Mand straks ned til Floden for at kunne fryde sig ved Synet. Men kort efter kom han meget skuffet tilbage og sagde: Aa, det er en forfærdelig mørk, graa, trist og flad Strøm, ret et Billede paa Sorg.

Hen under Aften gik imidlertid hele Selskabet ned til Floden, og da var den ganske forandret. Aftensolens Straaler havde lagt Guld over hele Strømmen, og den *graa* Flod var forvandlet til en *gylden* Flod.

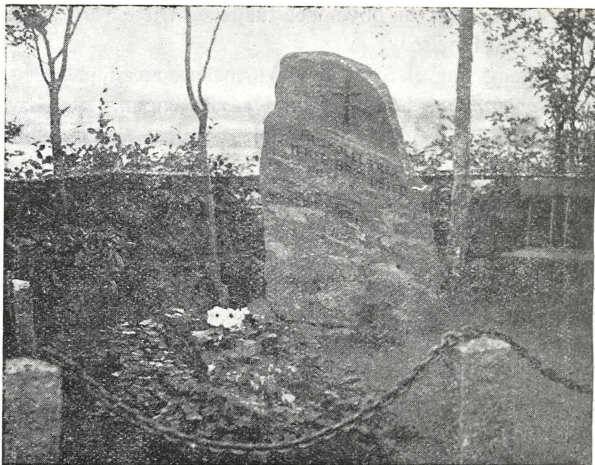
Ja, saadan *kan* Sorgens Flod forvandles.

Naar Hjertet er stille i Gud, da er Guds Fred evig med os, og da opdager vi, at Livets Flod er en gylden Flod, der strømmer mod Evigheden, og da kan Hjertet sige: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet.

Dertil hjælpe os Gud.

Amen!

Brøndsteds Grav paa Hillerslev Kirkegaard.

Den 1. April*) 1916 blev der paa B.s Grav afsløret en Mindesten, som hans Elever havde ladet rejse. Indskriften lyder saaledes:

FRISKOLELÆRER N. K. H. BRØNDSTED

* 1859 — † 1915.

IKKE SYNES, MEN VÆRE

GUD TIL ÆRE.

REJST AF ELEVER.

Til denne Mindefest havde en Mand fra Hjemly-Kredsen skrevet en Sang om B., hvori følgende Vers forekommer:

---

*) Brøndsteds Fødselsdag.

Det er endnu som han for os staar,
med Alvor og saa lidt bøjet,
bekender Tro, beder Fadervor,
mens Duggen glimter i Øjet.

En saadan stille, velsignet Stund
som den vi aldrig vil glemme,
hvor Hjerterne de var ved hans Mund,
det bedste i os var fremme.

Derfor hans Navn ikke glemmes maa,
saa selv om Gravhøjen jævnes,
i denne Sten skal det længe staa —
langt ind i Fremtiden nævnes.

Hvil da i Fred under Birketrær,
vor gamle, trofaste Lærer.
Hvil da i Fred og i Skygge her,
til Engle hjemad dig bærer.

Lærer Brøndsted:
Folkelige Foredrag

De følgende Optegnelser er paa en enkelt Undtagelse nær fra den Tid, da B. var ung Højskolelærer. Retskrivningen, han da brugte, er nogenlunde bibeholdt her.

Disse Foredrag kan hverken i Indhold eller Form maale sig med det klare og myndige Ord, B. førte som ældre, erfarne Mand. Men desværre indeholder hans efterladte Papirer kun meget faa og korte Optegnelser fra de senere Aar.

E. P.

Juleaften 1885

Saa har det da nu igjen kimet til Julefest, den første af de tre store Højtider i Herrens Kirke. Julebudskabet: Eder er i Dag en Frelser født, lyder atter som fordem gennem Aarhundreder, saa man skulde jo synes, at der intet nyt kunde være ved det, og dog, hvis vi har faaet det kjær, saa gaar det som med alt, hvad der er elsket, det bliver ikke gammelt for os, som alt, hvad der er Kjærlighedens Lov underkastet, det bliver ikke opslidt ved at bruges, tværtimod, det bliver stærkere og friskere. Og saaledes maa det være med Julebudskabet, det maa være elsket af Kristne, virkelig kristne Mennesker, da det er *Grundvolden* for al Kristendom, *det* hvorpaa en Kristens hele Fremtidshaab hviler. — —

— — —
Saa har vi da set, at Livet, det kristne Liv, er en Vækst fra Julen, gennem Paaske til Pinse.

At uden Paaske og Pinse kan ingen kristen Menighed tænkes; de to sidste Højtider er en Fortsættelse af den første, hvad, der begyndtes *Julenatten*, udvikledes videre *Paaskemorgen* og fuldendtes paa *Pinsedagen*. Saaledes sporer vi tydelig Væksten hos de Mennesker, der første Gang højtideligholdt de tre Højtider; og saaledes maa vi ogsaa føle Udviklingen hos os selv. De tre Høj-

tiders indbyrdes Forhold kan passende sammenlignes med Opførelsen af et Hus.

Dette bestaar jo af tre Hoveddele: *Grundvolden*, *Murværket* og *Taget*. Grundvolden, der bærer hele Bygningen, det hvorpaa alt hviler, og som dog ikke ses. Grunden ligger næsten tildækket og skjult i Jorden.

Murværket kan begynde at give Læ for Vinden, men dog er vi ikke fornøjede, før vi faar Taget lagt paa, thi først da er der Ly for alle Storme og Regnskyl, først da er Huset saaledes, at vi kan udføre vort Arbejde derinde.

Saaledes er da Julen Grundvolden for hele vor Kristendom, denne bæres helt og fuldtud af Julen.

Men fra Grunden rejser Murene sig højt som selve Paaskefesten, og i Pinsetiden lægges Taget. Bygningen er fuldendt, saa Guds Menighed kan begynde sit Arbejde derinde. Ja, vi maa have haft Jul, Paaske og Pinse, før vi kan være Arbejdere i Herrens Vingaaerd, hvorfor ogsaa Apostlene havde Herrens udtrykkelige Befaling til at *blive i Jerusalem, indtil han havde sendt dem sin Aand*, indtil de havde holdt Pinse, først da skulde de gaa ud i al Verden og prædike: Himmeriges Rige er kommen nær; den samme Prædiken, der skal lyde fra enhver Kristens Læber, enten det saa er Mand eller Kvinde; den skal lyde ved de store Møder og i de stille, snævre Kredse i Hjemmene. Men for at det kan ske, maa vi vokse ud fra Julen, gennem Paaske og Pinse.

Naar da Julen saaledes er Grundvolden, er det jo af stor Betydning, at den er sikker; thi falder Grunden, da vælter hele Bygningen.

Er det muligt at holde Jul? Er det muligt, hvad der skete hin Julenat, at Guds Søn lod sig føde af en Jomfru for at blive et Menneske og derved Menneskers Frelser?

Maa ikke mange, mange spørge som Jomfru Marie: Hvorledes er det muligt, efterdi jeg ved af ingen Mand?

Jo, for mange Mennesker staar det som en Umulighed, at Jesus, Guds Søn, kunde fødes af en Jomfru.

Men naar vi husker paa, hvorledes Johannes begynder sit Evangelium, da maa Tvivlen vige, synes mig. Det hedder jo her: *I Begyndelsen var Ordet, og Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud.* Og lidt længere henne hedder det: *Og Ordet blev Kjød og boede iblandt os.*

Det er altsaa *Guds Ord*, det evige, almægtige Ord, der skaber, hvad det nævner. Det Ord, som i Tidernes Begyndelse bød Træer og alle Slags Planter at vokse frem af Jorden. Det er det samme Ord, der *talte*, og saa skete det, *bød*, og saa stod det der. Ja, det er det samme Ord, der ved Jomfru Marie blev Kjød og boede iblandt os. Og naar Ordet var mægtig til det ene, mon det saa ikke ogsaa skulde være det til det andet.

En Sammenligning mellem Frikirke og Statskirke.

Der er formodentlig ikke mange af dem, som her er til Stede, der ikke har prøvet en Gang imellem at gaa en lille Tur ude paa Kirkegaarden, har prøvet *der* at gaa omkring mellem Gravminderne; og har De da ikke ogsaa lagt Mærke til, at der er en underlig Forskjel paa de

Følelser, der rimer sig i os, naar vi betragter de forskellige Mindestene med deres Indskrift. Nogle af dem kan vi betragte aldeles ligegyldigt, vi kan læse Indskriften, tilfredsstille Nysgjerrigheden og gaa bort. Ved andre Mindestene dvæler vi derimod ofte og længe; store og mægtige Tanker, vemodige Følelser bevæger vort Sind.

Hvad kan nu være Grunden til denne Forskjel paa Indtryk? Man skulde jo da tro, at et Gravminde er og bliver et Gravminde; hvorfra stammer da denne Forskjel?

Mon det ikke skulde ligge deri, at i første Tilfælde giver Mindestenen Beretning om en Mand, som vi aldeles ikke kjender, eller i al Fald aldrig har haft noget tilovers for ud over det almindelige. Vi kommer maaske blot for at faa at se, om Vedkommende har været Proprietær eller Gaardmand, eller for at se, hvor flot Stenen er, hvad den har kostet osv.

Er det derimod et Menneske, som har staaet os nær — en Broder, Søster, et kjært Barn eller en Ægtefælle — som hviler under Mindet, da kommer vi ikke af Nysgjerrighed. Nej, vi kommer til Gravhøjen for *der* at kalde Minderne frem, for ligesom at leve Livet om igjen, og i saa Tilfælde bliver Mindeskraften ligesom en Del af vort eget Livs Historie.

Jeg har denne Gang tænkt at fremføre et Stykke af Menighedens, af Kirkens Historie, og da maa vi holde det fast, at vi betragter Historien som et Mindeskraft over vore kjære hedengangne Slægter, at vi betragter Historien som en Del af vor egen Livshistorie. Vi ser nemlig, at det samme, som vore Forfædre har kæmpet for i kirkelig Henseende, maa vi stride for den Dag i Dag om end under andre ydre Forhold.

Det Afsnit af Kirkens Historie, jeg har valgt, er Tiden umiddelbart før og efter Statskirkens Indførelse.

Naar vi ser, hvorledes den kristne Kirke blev plantet og voksede her paa Jorden, mindes vi Herrens Ord om *Sennepskornet*, der er det mindste af alle Frø, men som kan vokse op og blive et stort Træ; saaledes er netop Kirken vokset frem.

Fra et lille, uanseligt og foragtet Folk, fra Jøderne udgik der 12 ulærde Mænd. Men de gik paa Herrens Bud, forkyndte, hvad han havde befalet dem, og de vandt Tilhængere og Disciple, der fortsatte Gjerningen — skjønt overalt haanet og spottet, med Foragt kaldt Nazaræere. Og Kirken kæmpede sig frem trods den ene Forfølgelse værre end den anden, saa Hedningerne tilsidst maatte sukke: *Baade vore Stæder, vore Byer, vore Huse og Slotte, ja, selv vore Fæstninger er fyldte af denne Nazaræersekt.*

Træk af Historien før og efter Statskirken. . . . .

[Taleren har paa dette Sted i Foredraget fortalt disse Træk uden at have nedskrevet dem].

Vi har nu hørt enkelte Træk af Kirkens Historie baade før, den blev Statskirke, og efter at den er bleven det. Og jeg har ladet Historien selv fortælle.

Nu kunde jeg med disse Træk for Øje have Lyst at spørge: Har Kirken vundet eller tabt ved at blive knyttet sammen med Statsmagten; sporer vi nogen mærkelig Forandring?

Det falder jo da straks i Øjnene, at Kirken fra at være forfulgt af den verdslige Magt efterhaanden kommer ind under den samme Magts Beskyttelse; og ikke nok hermed.

Kristendommen blev tvungen Religion; hvem, der ikke antog den, blev forfulgt. — Det er en Fremgangsmaade, som der alle Dage har været forskellige Meninger om.

Vi har hørt, hvorledes nogle af de Kristne allerede den Gang jubede, men ogsaa, at andre sukkede derover. — Vi, som har Aarhundreders Erfaring og Følger at se tilbage paa, kan bedre — synes det mig — skjønne, om Kirken har vundet eller tabt ved sit Kammeratskab med Verdensmagten.

Men endnu, som den Gang, vil to modsatte Anskuelser gjøre sig gjældende, idet der nemlig er to Udgangspunkter. Er det saaledes, at vi fremfor alt ønsker en almindelig Kristendom, en Kristendom for alle, saa at et kristeligt Skær kan udbrede sig over alt og alle, for at det kan tage sig kjønt ud og lyde dejligt, at vi dog bor i et kristent Land, da maa vi naturligvis foretrække Statskirken, hvori Kristendom og verdslig Magt og Ære saa dejligt kan gaa Haand i Haand, og hvor det ene kan bøde og lappe lidt paa det andet, naar det gjøres behov! —

Ønsker vi derimod at se og erfare, om Kristendommen er en levende Magt og intet Hjernespind, at Kristendommen er som Staden paa Bjerget, der ej kan skjules, som et Lys, der lyser for alle i Stuen, ja, da maa vi foretrække en Kirke, som er fri for alt Maskepi med Staten. Kirken maa alene hvile paa Klippen, som er Kristus, og ikke paa Verdensmagts Sovepude. Vi maa da ønske, at alle frit har Lov at tænke og tale i religiøs Henseende, som han vil, uden at blive straffet af den verdslige Magt; selv Kristendommens Fjender maa vi unde denne Frihed. Thi vist er det, at Kirken selv lider mest ved at bruge verdslig Tvang mod anderledes tænkende. —

Det er ikke i Havblik og Stille, at Sømandens Mod og Tro paa Roret skal prøves, men det er, naar Stormen hviner, og Bølgerne gaar højt.

Det er ikke med de gamle, adstadige Plovheste, at

Kusken skal bevise sin Dygtighed og Styrke, nej, det er, naar han er ude med de unge og vældige Gangere. —

Og nu Præstestanden, Menighedens Forstandere, staar de nu i samme Forhold, hvad enten de er i Statens Tjeneste eller ej?

Vi har jo hørt, hvorledes det var blevet med dem allerede i Konstantin d. Stores Tid, da Præsterne i Stedet for som Paulus at forkynde Religionens Sandheder for Verdensherskeren, nu nedlod sig til at *smigre* og det i den Grad, at de hævdede, at Konstantin vilde komme til at dele Magten med Guds Søn i det evige Rige.

Men nu om Dage er det da ikke saaledes; nej, i vore Dage er man mere polerede, da kommer det vel ikke saa plumpt frem. Men det er jo alligevel det samme, som ligger til Grund for, at vi i disse Dage kan høre Præster, der paa én Gang er Statens og Ordets Tjenere, staa paa Prædikestolen og docere for deres kjære Tilhørere, hvorledes disse helst maa forholde sig i politisk Henseende, om de skal hælde til Højre eller til Venstre. —

Vi har hørt, hvorledes man allerede i den første Meneskealder efter Statskirkens Indførelse var kommen dertil, at den ene Biskop med verdslig Magt, med væbnede Kølledragere søgte at rive Kirker fra den anden for ved Kejserens eller hans Tjeneres Hjælp at kunne herske over Menighedens Medlemmer.

Er der ikke ogsaa i vore Dage Strid om de gode, d. v. s. vellønnede Embeder?

Kristendommen bliver fra at være en aandelig Magt gjort til en verdslig, der — som Kristian den Fjerde udtrykker sig — er en ypperlig Svøbe til at holde Folk i Ave med.

Kristendommen bliver fra at være en levende Magt gjort

til et Surrogat, en Decert, som det kan være behageligt at nyde oven paa alt det andet; den bliver som en Kappe, vi efter Forgodtbefindende kan vende Retten eller Vran-gen ud paa, eftersom det tjener vore verdslige Hen-sigter.

Kong Henrik den Fjerde i Frankrig sagde: *Frankrigs Krone er vel en Messe værd*. Meningen hermed er den, at han, der var Protestant, sagtens kunde skifte Tro og blive Katolik, naar han derved kunde vinde et Konge-dømme.

Men vi behøver ikke at gaa saa langt for at finde et lignende Eksempel. Da Prinsesse *Dagmar* blev konfir-meret, sagde Biskop Martensen til hende, at hun var inder-lig og fast i Troen. Men faa Aar efter beviste hun denne Inderlighed ved at gaa over til den græsk-katolske Tros-bekjendelse, men derved blev hun rigtignok ogsaa Kejser-inde over alle Russere.

Skal jeg da svare paa det før fremsatte Spørgsmaal, da bliver Resultatet af mine Overvejelser dette:

Kristendommens Ophøjelse til Statsreligion viser sig som en stor Fornedelse; thi vi mærker grant, at fra den Tid af og gennem lange, sørgelige Tider har vi vanske-ligt ved at finde Guds Rige paa Jorden, selv midt i den saakaldte Kristenhed.

Riget, som ikke *er* af denne Verden, blev just ved dets Forening med Statsmagten et Rige her paa Jorden, behersket af Kejsere, Konger, Bisper og boglærde Folk.

Men saamange, som tror paa Herrens Forjættelse, vil ogsaa være forvisset om, at Herrens Menighed dog trods alt har bevaret Livet i Løn, skjønt langt fra saa tydeligt og kraftigt, som i den første Tid, da Martyrerne pran-gede som Vaarens Blomster, og der ved deres Udholden-

hed under store Pinsler taltes højt og tydeligt om Kristendommens *Liv og Fylde*.

Men selv om Vinterkulden bringer Blomsterne til at blegne, ja, til rent at forsvinde, taber vi ikke Troen paa Livet. Naar Vaaren atter er over os, vil det skyde frem i Herlighed; saaledes ogsaa med den kristne Kirke. Naar det lykkes den at frigøre sig fra Statsmagtens kolde Favntag, hvad der baade maa og skal ske, lige saa vist som Støvet maa komme til Jorden igjen, hvoraf det er taget, og Aanden til Gud, som gav den, se, da vil der ogsaa for Kirken oprinde en ny Vaar, og Livet atter vise sig i et herligt Blomsterflor som i hine første Tider.

Rørfløjten og Lyren.

Langt borte herfra helt nede i Asien var der en Gang — men det er rigtignok længe siden — en Konge, der hed *Midas*. Han havde en Gang faaet Lejlighed til at gjøre Guderne en Tjeneste, og som Belønning herfor fik han Lov at udbede sig en Gave, og Midas forlangte da, at alt, hvad han rørte ved, maatte blive til Guld. Det var nu ikke, hvad man kalder smaa Fordringer, men hans Ønske skete Fyldest, og han var fuldstændig henrykt af Glæde, da han saa, at Træer, Stene, Dørstolper, ja, selv Vandet i Vadskebækkenet forvandlede til Guld, blot han rørte ved det. Men den Glæde endte med Forskrækkelse; thi da han skulde til at have noget til Livets Ophold,

hvad der jo er en Nødvendighed for alle dødelige, da blev ogsaa Vinen og Brødet til Guldklumper i Munden paa ham, og han maatte da hen til Guderne igjen for at bede sig fritaget for denne glimrende Elendighed; han blev da ogsaa fri.

Men nu havde han faaet en saadan Afsky for Rigdom, at han slet ikke vilde se Guld og Sølv for sine Øjne, og han gik derfor ud og vandrede omkring i Mark og Skov. Her kom han da til at være Dommer i en Væddestrid mellem to af Guderne, nemlig *Pan* og *Apollon*.

Det var i Musik, at disse to vilde prøve Kræfter. Pan spillede paa en *Rørfløjte*, som lod nogle forskrækkelig skrigende Toner høre. Apollon derimod spillede paa en *Lyre*, og det saa dejligt, at baade Guder og Mennesker maatte fryde sig derved.

Men Kong Midas foretrak alligevel Pans gruelige Musik; og herover blev Apollon saa vred, at han besluttede at forvandle Kongens Øren, saa at disse fuldstændig kom til at ligne *Æseløren*, og senere maatte Kongen altid gaa med tildækket Hoved.

Se, denne Historie har jeg tænkt at benytte baade som Indledning og som Tekst.

Der er heri tre Ting at lægge Mærke til nemlig:

Kongens Ønske, Dommen, han afsagde, og endelig Følgerne af denne Dom.

Kong Midas havde faaet Lov at udbede sig en Gave, og han har naturligvis forlangt det bedste, han vidste og kjendte, og vi hører da, at det var at have fuldt op af Guld, af Gods og Herlighed. Naar han havde Rigdom, nok, var alle hans Ønsker, Længsler og Forhaabninger stillet tilfreds. Der er jo ganske vist ogsaa noget beroligende ved at have Guld, ved at have Rigdom nok. Man kan da føle sig saa rolig og tryk, og der er jo ikke en

Glæde, ikke en Nydelse, der hører Jorden til, uden at den kan forskaffes ved Guldets Magt. Derfor er det ogsaa let forklarligt, hvorfor vi Mennesker saa begjærligt rækker og griber efter det kjære Mammon. Naa, i og for sig kan der heller ikke være noget ondt i det, Guldet er givet os, fordi vi skal bruge det.

Det er bare *Misbrugen*, vi skal vogte os for.

Men Kong Midas satte Guldet som *Maal* i Stedet for som *Middel*, det blev hans Ulykke.

Naar det først kommer saa vidt, at vor Livsbetragtning ene og alene gaar ud paa at faa skrabet Penge sammen, da er Ulykken over os; thi Livet er os ikke givet med det Maal for Øje.

Adam blev sat i Edens Have, for at han skulde *dyrke* og *vogte* den; men den *Husholdergjerning* var ingenlunde Maalet, som Gud havde sat, da han skabte Mennesket. Nej, den var kun Midlet, hvorved *Adam* kunde tjene sin Herre og derved vise sig værdig til sin Skabers Kjærlighed.

Men alle Dage har det været saa, at Menneskene ikke har haft nok i denne Kjærlighed; de har stræbt og tragtet efter noget haandgribeligt, noget de kunde tage og føle paa. Saaledes endnu, Guds Kjærlighed staar for os som noget svævende, og derfor maa vi have fat paa noget, som vi ved, hvad er; saaledes var det med *Adam* og *Eva*, da de spiste den forbudne Frugt. At Gud i sin Kjærlighed vilde skjænke dem alt, hvad der var dem tjenligt, alt hvad der var dem gavnligt at kjende, det kunde de ingen Tillid fæste til. Det var noget langt mere haandfast noget, det Slangen viste hen til. De herlige Frugter, skønne at se og smage.

Paa samme Maade var det med det jødiske Folk, da *Samuel* maatte forlange en Konge. Herren havde lovet

at være det en aandelig Konge, og han havde Gang paa Gang vist Jødefolket, at han førte det som paa Ørnevinger, men dog kunde det ikke nøjes med ham; det maatte have en jordisk Konge som andre Folk. Atter her det samme Syn, som møder os, ingen Tillid til, hvad man ikke kan tage og føle paa.

Vi kan lære af de smaa Børn.

Naar et lille Barn har udført et eller andet, det kan være noget ubetydeligt, men dog til Nytte, og Gutten saa med glædestraalende Øjne mødes med Far eller Mor, mon det da er Bevidstheden om, hvormange Skillinger Barnet muligt har erhvervet, der faar dets Ansigt til at straale. Nej, virkelig ikke, men Barnet har benyttet Lejligheden til ligesom at hvile ud i Forældrenes Kjærlighed.

Saaledes som Barnet er det netop, at vi skal komme til vor himmelske Fader, tryk og vis paa hans Kjærlighed. Det er vort Maal. Det er dertil, Livet har sat os Stævne.

Men den Mand, vi hørte om, havde ikke det som Maal. Nej, Midas vilde være Pengemand, det var mere solidt for ham, mente han; og han er sagtens ikke den eneste, der har tænkt saaledes.

Men man kan, som bekjendt, ogsaa faa for meget af det gode, og saadan gik det jo da Midas, den Gang han ikke kunde faa noget at spise for bare Guld. Og han kom da paa Tanker om, at Gaven nok ikke var saa vel valgt.

Men hvad var nu Grunden til, at Midas kunde vælge saa forkert? Ja, se jeg finder *Aarsagen* fremsat i det andet Punkt af Historien, i Dommen, som han afsagde. Det er nemlig *Ørene*, det har været galt fat med, naar han kunde gaa hen og foretrække Pans gruelige Musik for Appollons lifflige Toner, der ellers kunde fryde baade Guder og Mennesker. Det vidner ikke om noget fint

Øre; og det ved vi da nok allesammen, at det er misligt ikke at høre godt. Man kommer saa let til at sige Ja, hvor man skulde sagt Nej — og Nej, hvor man skulde sagt Ja.

Og naar man ret tænker sig om, da er det egentlig et daarligt Øre, der er Skyld i alle vore Ulykker.

Herren havde sagt til Adam og Eva: I maa æde af alle Træer i Haven, kun ikke af Kundskabens Træ. — Men Slangen sagde: Tag kun af den skønne Frugt, først da lærer I at kende godt og ondt. — De sidste var falske Toner, Ord fulde af Løgn, Ord, som rummede hele Menneskeslægtens gruelige Fald. Men dog fandt Moder Eva Behag i dem fremfor i Herrens Ord, der aandede af Kjærlighed.

Ja, det er egentlig Rørfløjtens skrigende Toner, der atter og atter spøger hos Mennesket, det er dem vi foretrækker for Appollons herlige Musik.

Herren havde sat sit udkaarne Folk Stævne ved Heligdommen, ved Tempelet i Jerusalem; men Kong *Jero-boam* lod gjøre to Guldkalve og sagde til de ti Stammer: I behøver ikke at drage ned til Jerusalem, se her er Guldkalvene, det er eders Guder, som har ført eder op fra Ægyptens Trældom, som har baaret eder paa Ørnevinger og ført eder ind i Kanaens velsignede Land, som flyder med Mælk og Honning. — Og Folket troede Kongen. Rørfløjtens falske Toner fulgte de og glemte Apollons ædle Musik, Herrens Ord.

Men Kong Midas blev trukket saaledes i Ørene, at han fik Æseløren og maatte gaa med tildækket Hoved. Skammen maatte *skjules*. Ja, netop saaledes er det. Det var ogsaa først, da Adam og Eva havde lyttet til Slangens sleske Toner, at de fandt paa at skjule sig.

Farisæernes Øren var heller ikke rigtig i Orden. Vorherre sagde: *Med deres Øren hører de tungt.*

Men ingen har heller bedre end Farisæerne forstaaet den Kunst at skjule sine Brøst. De Folk var jo som kalkede Grave.

Ja, Midas findes overalt, og faar vi ret fat paa os selv, kan vi maaske ogsaa opdage ham her. Maatte vi af hans Historie have lært at være lydhøre, aldrig at tage fejl af Rørløjten og Lyren, da vil vi ej heller have nødig at gaa med tildækket Hoved, aldrig have nødig at skjule os selv. Da vil vi ej heller nogen Sinde ønske, som Midas ønskede; thi da vil det klares for os, at Gods og Guld kun er Midler.

Maalet er Gud

Prinsessen og det halve Kongerige.

[Taleren gengiver først Eventyret om Jesper Næsvis, hvorefter han fortsætter saaledes]:

Vi hørte i Eventyret, at der var tre Gutter, der hver for sig drog ud for at vinde Prinsessen og Kongeriget. Nu spørger jeg, hvormange af de Herrer er der, som med Haanden paa Hjertet tør staa frem og sige: Jeg har aldrig været paa en saadan Rejse, og heller ikke er det min Agt, at jeg nogen Sinde vil det! — Nej, et Kongerige, en Plet, hvor vi kan have Lov til selv at være ene hjemme, eller lad mig hellere sige det rent ud uden Omsvøb, et Hjem, hvor vi kan være Herre og Hersker, det er der nok ikke mange af os, om i det hele taget nogen,

der kan sige sig fri for at have søgt eller have i Sinde at søge. Men hvad er der i Grunden ved at have et Kongerige, naar der ingen Folk er i det, og hvad er der ved at have et Hjem, naar man skal være ene i det — jeg mener naturligvis, naar Prinsessen mangler; det er jo dog i Grunden for hendes Skyld, vi skal tragte efter Kongeriget, skjønt det omvendte, at man tager Prinsessen for Kongerigets Skyld, ogsaa kan finde Sted, og det sker vel endda ikke saa sjældent.

Men — Damerne sidder naturligvis nu og glæder sig over, at de saa ganske gaar Ram forbi; men de har glædet sig for tidligt; thi i Eventyret hedder det, at Prinsessen gik og surmulde lidt, hun var aldrig rigtig glad, før Jesper Næsviis kom. Jeg kan ikke rigtig vide, hvad Damerne vil sige, naar jeg nu paastaar, at de aldrig føler sig rigtig glade, før Jesper kommer og faar dem til at le, og at de da først ret føler Livets Fylde. Jeg ved meget godt, at hvis de skulde svare mig, saa vilde de sige: Det er slet ikke sandt, hvad Du siger! — Men det bryder jeg mig ikke det bitterste om. Jeg tænker kun paa, hvad de vil sige til det i deres eget stille Sind, og da skulde jeg tage meget fejl, om ikke de fleste vilde give mig Ret

Det er min Hensigt at vise det urigtige i den Paa-stand, som kunde ligge ret nær for, at hvad denne Fortælling indeholder, er Løgn. Vi er nu kommen dertil, at hvis der slet ikke laa mere i Eventyret end det, jeg nu har paapeget, saa vilde vi ikke en Gang med Rette kunne sige, at det er Løgn, da det billedlig fremstiller en Rejse, vi alle er stærkt interesserede i. Efter min Mening har vi imidlertid den egentlige Kjerne tilbage.

Vi hørte jo, at det gik Per og Povl mindre heldigt, idet de ikke blot maatte nøjes med en lang Næse, men

oven i Kjøbet blev saaledes tiltrukket med Tjære og Fjer, at det kostede Moderen en hel Fjerding Smør at faa dem rene igjen — og dog var de til Rejsen bleven forsynede baade med en god Madpose og en Pung, dygtig spækket med Penge, saa man skulde jo virkelig synes, at de to nok kunde have slaaet sig igjennem. — Lad os nu med Per og Povl prøve at se ud i det daglige Liv. Hvormangen Far og Mor har ikke sendt deres Barn ud i Verden rigelig forsynet med alt, hvad der hørte til dets Nødtørft, og hvor tit er det dog ikke hændt, at saadanne Forældre har maattet modtage det tilbagevendende Barn, besudlet med Skam og Skjændsel, og hvormangen Moder har ikke badet sit Barn i Taarer for at rense det, kanske endog uden at det er lykkedes. — Nu sidder maaske én og anden dernede og tænker ved sig selv: Ja, det kan jo være sandt nok, hvad du siger, og strængt taget kan vi ikke nægte, at det jo undertiden gaar saaledes; men — Gud ske Lov, jeg har dog aldrig prøvet det, hverken paa den ene eller den anden Maade, saa hvad kommer det i Grunden mig ved!

Ja, det var jo meget smukt, om nogen kunde sige saaledes, men jeg tvivler om, at en eneste kan det. De kjender jo nok alle sammen Fortællingen om den fortabte Søn, og finder De da ikke ogsaa, at der er Lighed mellem ham og de to Gutter Per og Povl. Ogsaa han blev rigelig forsynet med det nødtørftige, drog ud og kom tilbage med Skam og Skjændsel, for at blive rensset i Hjemmet. Mon vi nu ikke snart alle skulde kjende os selv i Eventyret. Han, som er alles Fader, har forsynet os, hans Børn, med alt, hvad vi har behov, idet han skabte os i sit Billede i Lighed med sig selv; og med denne mageløse Skat drog Mennesket ud, men hvorledes kom det tilbage? Kom det rent og ubesmittet?

Ja, jeg overlader til enhver at give sig selv Svaret herpaa; men saa mange, som føler med sig selv, at de er bleven besudlede, de vil ogsaa have erfaret, at den samme Fader, som de forlod, han vil gjerne give dem en Modtagelse, ømmere end nogen Moder kan give sit Barn, og at han ingen Opofrelse skyr for at kunne gjøre det; thi han har sendt sin enbaarne Søn hverken til mer eller mindre end netop det: *at rense os*. Derfor, saa mange, som er iført Bryllupsklædningen, der er Guds Søns Retfærdighed, saa mange er ogsaa vorden rene.

Kan vi endnu sige om Eventyret, at det er en stor Løgn? Nej, det kan vi vel neppe.

Men maaske kunde der endnu findes et Guldorn i det. —

Vi har hidtil blot betragtet Per og Povl sammen; men lad os nu prøve at stille de to sammen med Jesper Næsvis — ham, der virkelig fik Prinsessen og Kongeriget, som de andre to saa uendelig gjerne vilde have haft. Maaske kunde de af os, som endnu ikke har vundet en Prinsesse, og hvad dermed følger, da lære at undgaa Pers og Povls Skjæbne — den nemlig: at løbe med Limstangen; thi det er der vel ikke mange, der holder synderlig meget af. Hvad var da Grunden til, at Jesper, der gik for en Pertot, som hverken kunde gjøre ondt eller godt, at han sejrede over sine Brødre, der jo dog var et Par anderledes vittige Hoveder? Ja, da finder vi Svaret i Forholdet til den gamle Kone, som jo mødtes med dem alle tre. Da hun kom og bad Per og Povl om en Skilling, svarede de, at de havde ikke mer, end de selv skulde bruge, da de var paa en lang Rejse; men Jesper var ikke saa knap, han gav hende Resten af sine Brødkorper og delte sin eneste Rigsort med hende. Derfor spaede hun ham ogsaa en god Rejse og gav ham Lykken med; thi

det er aabenbart, at Slæden er Lykken. Og hvor underlig end den Slæde kan forekomme os, saa er der dog vist ikke mange, der ikke vil indrømme, at Lykken kan være tusinde Gange underligere. Vil vi derfor have Prinsessen til at le, d. v. s. til ret at være glad ved os, til ret at elske os, da skal vi ligesom Jesper være villige til at give; *thi som vi giver, saaledes modtager vi.* — Ja, nu er jeg vis paa, at kunde jeg se, hvad De nu sidder og tænker paa, saa vilde jeg blive ganske forskrækket; thi nu sidder De ganske bestemt og siger ved Dem selv: Ja, har Du ikke vrøvlet før, min gode Mand, saa gør Du det skam nu; thi er det ikke Vrøvl, at man skal give for at kunne modtage, saa ved vi ikke, hvad der kan kaldes Vrøvl! Og jeg — ja, hvad skal jeg sige dertil andet end, hvad Konerne plejer at sige til deres Mænd: Ja, ja, lille Mand, som Du vil, men *her* skal Skabet staa! Som man giver, saaledes modtager man; det var jo disse forskrækkelige Ord, der løb mig af Munden; men det kunde jo hænde, de ikke var saa slemme endda.

Naar en Bonde saar Rug, findes der ikke en saa taabelig Bonde, der kan tro, at han heraf kan høste Hvede.

I dette Tilfælde er det temmelig indlysende, at som vi giver, saaledes modtager vi.

De har maaske haft Lejlighed til at se en arrig Mand eller en arrig Kone; thi her paa Sjælland gives der vel ogsaa saadanne; ovre i Jylland er der i al Fald ikke saa faa af dem, og saa har De ogsaa nok lagt Mærke til, at naar den ene har begyndt at give den anden en ordentlig Overhaling, saa følger Betalingen i Regelen i lignende Mønt paa Stedet. Gør en af Parterne sig grov, faar han i Regelen Grovheder tilbage: som vi giver, saaledes modtager vi. Naar man i Bladene ser, at der kla-

ges over, at det i vore Dage er saa vanskeligt at faa tro Tjenestefolk, da maa det tilraades saadanne, som er kommen i slig Vanskelighed, at overveje, om de nu ogsaa *selv* er tro mod Tjenestefolkene, det vil sige, om de betragter dem som Mennesker og ikke som Trælle, thi bliver Tjenestefolkene betragtede som Trælle, da føler de sig ogsaa som Trælle og opfører sig som Trælle, o: som utro; thi som vi giver, saaledes modtager vi; det maa vi aldrig glemme. Er det derfor saaledes, at vi føler Lyst og Trang til trofast Venskab og Kjærlighed, da maa vi ogsaa give det; thi kun naar vi giver det, kan vi modtage det. Dette gjælder om vort Forhold over for Mennesker, og det gjælder om vort Forhold over for det paa én Gang højeste og dybeste, om vort Forhold over for Gud; ogsaa *der* maa vi kunne give for at kunne modtage. Derfor siger Herren: Min Søn, giv mig dit Hjerte! Vi maa give ham vor Tro, da det er den, hvormed vi rækker og griber efter Naaden. — Se, det kan vi lære af Eventyret, at hvem der vil modtage meget, han maa ogsaa give meget. Nu kan De saa, naar De kommer hjem, tænke over, om der ikke alligevel var Sandhed i det Eventyr.

En Lejlighedstale.

Ja, mine Herrer, og da navnlig den unge Ægtemand, jeg véd ikke, hvad De synes om Udtrykket: at bo til Huse eller paa godt jydsk: at bo i Lejstow hos sin Kone!

Jeg skal nemlig sige Dem, det slog mig, da jeg for ikke lang Tid siden læste om en Mand, der brugte det Udtryk: „Jeg bor hos min Kone“. Det slog mig, idet jeg sagde til mig selv: ja, saaledes er det i Almindelighed, hvad jeg tror *historisk* kan godtgjøres; saaledes bør det være, og saaledes er det baade ret og rigtig og godt, hvad jeg tror *geografisk* kan paavises; og det er da disse to Ting, jeg her skal tillade mig et Forsøg paa. — Tager vi nu først fat paa den historiske Side af Sagen, da synes mig, at det fra Arilds Tid har været Sæd og Skik her i Danmark, at Manden har boet hos Konen og ikke omvendt. Saa var det i den graa Oldtid, at mens Husherren drog ud med sine Huskarle paa Vikingefærd, sad Husmoderen hjemme, ventende paa Vinterens Komme, at hun kunde byde sin Herre: velkommen under Tag. Og saa var det i den sværmeriske Middelalder, at naar Ridderen og Borgherren drog ud med sine Væbnere og Svende i Kamp eller Ridderspil, da sad Borgfruen med sine Jomfruer hjemme i Fruerburet og udaandede deres Længsel gennem Kæmpeviserne, indtil de hørte Sporerne klirre, da kom Borgfruen og modtog og bød den hjemvendte velkommen. Og naar vi ser Borgfruen med det raslende Nøgleknippe, mon det da ikke skulde vidne om, at hun særlig havde hjemme paa Borgen, vidne om, at det var Manden, der boede hos Konen. Og er det ikke saa endnu, at Forretninger ofte kalder Manden bort fra Hjemmet, og at han efter endt Dagværk kommer for at bydes velkommen af sin Kone under det fælles Tag?

Efter Løfte staar tilbage paa en Maade geografisk at paavise, det er godt og rigtigt, naar Manden saaledes bor hos sin Kone. Geografien gaar jo ud paa at skildre Forholdene paa de forskjellige Dele af Jorden, og ethvert

Hjem — det være nok saa lidet — er da ogsaa en Del af denne. Hvad betyder det da, naar Manden kan sige: Jeg bor hos min Kone? Ja, hvad vil det sige at have Bolig? Bolig kalder Englænderne ogsaa for „Dwelling“, og sammenligner vi disse to Ord, saa bliver da Boligen det Sted, den Plet her paa Jorden, hvor vi *dvæler*, det Sted, hvor vi søger, og hvor vi finder Hvilen; og maatte saaledes enhver Ægtemand -- og Kone med da kan jeg tro — ikke ønske i Sandhed at kunne sige: Jeg bor hos min Kone! Thi da sker det, som en erfaren Ægtemand ogsaa har sagt: *Hun gav mig altid mine Tanker rigere og varmere tilbage.* Og naar dette sker, da vil det ogsaa virke tilbage, saa Konen kan sige: Jeg bor hos min Mand! — Saaledes skal det da være mit Ønske for den unge Ægtemand, at hvor vi saa siden møder ham fra i Dag, han i al sin Færd maa vidne for os disse Ord: Jeg bor hos min Kone!

Hans, der vilde fri!

[Taleren har fortalt Svend Grundtvigs Æventyr: *Friren* og fortsætter derpaa saaledes]:

Det var jo altsaa Historien; nu skulde vi have at se, om Æventyrmanden har faaet noget sagt, der passer, om der er noget, vi kan have godt af at faa at vide, om vi kan lære noget af ham. Jeg vil nu først slaa fast, hvad der gjælder for alle Æventyr, det nemlig, at de paa en løjerlig, spøgefuld Maade søger at fremstille store Sandheder, og hvorfor? Fordi vi, hvor gammelagtige,

fornuftige og kloge vi end vil give os Udseende af at være, alligevel kun er nogle store, meget store Born. Naar Børnene skal have „ind for Orm“, ved enhver erfaren Kvinde jo nok, at man skal narre dem til at tage det ved at blande det sammen med noget sødt som Sukker eller Honning; og saadan er Sandheden ogsaa os gamle Mennesker for besk, og derfor er det, at Æventyrmanden fortæller os den paa en pussig Maade, saa glider den bedre ned.

Nu husker vi jo nok fra Æventyret, jeg fortalte, at Hans skulde ud at fri; det var imidlertid ikke én og hver, han vilde have; han syntes jo nok, han havde Lov til at være kræsen, saadan en god Stilling han sad i. Vi hørte jo da ogsaa, at han var tre forskellige Steder, men hvert Sted var der noget i Vejen med Pigerne; det er tre forskellige Slags Kvinder, der her skildres. Nu er det, vi skal have undersøgt, om der findes saadanne Kvinder og i det hele taget saadanne Mennesker.

Hvordan saa det nu ud det første Sted, Hans var? Ja, der var jo tre unge Piger, kjønne var de alle tre, saa Hans vidste ikke ret, hvilken han syntes bedst om. Men de havde jo en slem Fejl, en meget slem Fejl, det var galt med Mælet; de kunde ikke tale rent. Men er det nu ikke en Fejl, der endnu meget ofte kan findes hos vore unge Damer, og de gamle med kan jeg tro? Ja, nu kan jeg jo saa godt se paa Dem, at De ser meget forbavset ud, og at De slet ikke kan forstaa mig; thi her — siger De til Dem selv — er ingen, der har nogen Skade paa Mælet, vi snakker saamænd meget godt allesammen. — Se, det er jo nu meget godt; men snakke og snakke er to Ting. Saa længe Snakken er om Vejr og Vind, om Per og Trine, saa er vi alle sammen med, undertiden meget mere end vi burde; men naar Talen faar en anden

Retning, naar vi kommer til at tale om det højeste, det dybeste, det inderste, det der egentlig er Tale værd, og som giver Talen nogen Værdi, fremfor Dyrenes Brøl og Hysten, ja, se da *stammer* vi ikke sjældent, da nægter Munden os ofte sin Tjeneste. Men det, kan vi vel blive enige om, maa være grulig galt. Den Tid vil ophøre, da vi kan have Vejr og Vind, Per og Trine at gjøre os lystige over; men hvad skal vi saa tale om, naar den Tid kommer, naar vi intet andet kjender; naar vi ikke har været tro i den lille Husholdning, hvem vil saa sætte os til en større. Vi kan derfor ingenlunde være sikker paa, at det ikke kunde gaa Hans lige saa galt i vore Dage, som den Gang han var ude paa Frieri. Hans fik jo ikke noget ud af sin første Rejse, og han maatte snart af Sted igjen. Her paa det andet Sted var der kun én Datter, og hvad de tre andre ikke havde kunnet snakke, det kunde nu den her; hun kunde bruge Munden, saa det forslog, ja, det gik jo som Kjæp i Hjul; men det værste var jo rigtig nok, at hun ikke kunde andet end snakke; bestille noget kunde hun ikke. Det var Hans jo snu nok til at faa opdaget ved at gemme Kistenøglen i Hørtotten, som De nok husker. Hun hører til dem, der ikke kan andet end snakke, men det kan de ogsaa i den Gråd, at de snakker med hele Legemet. Men den Slags Damer skulde Hans ikke have noget af, og deri gjorde han meget klogt. — Saa drog Hans ud paa sit *sidste* Frieri. Her var jo meget kloge og tænksomme Forældre, og Pigen var ligesaa tænksom. Havde de andre ikke tænkt paa Fremtiden, saa gjorde hun saa meget des mere. Hun tænkte sig Fremtiden i alle dens Enkeltheder, ja, saa vidt, at hun spekulerede paa Tøjet til Drengens Hue; men denne Tænksomhed havde jo ogsaa sin Hage, hun glemte det nærværende over det kommende, saa for at tænke paa Tøjet til Huen, glemte

hun, hvad hun havde med at gjøre, og lod Øllet løbe ud i Kjældereren. Hun hører til dem, der sukker og klager over den ulykkelige og mørke Fremtid, vi gaar i Møde, uden dog selv at røre en Haand eller Fod for at forebygge en saadan Fremtid. Hun hører til dem, der med himmelvendte Øjne sidde og klage over Verdens Daarlighed og den kommende Dom uden dog selv at vove Trøjen og prøve Kræfter paa at faa denne lovhærdede Verden ret vendt og paa ret Kjø. Men den Slags Damer skulde Hans heller ikke have noget med at gjøre, og vi andre burde saamænd være ligesaa fornuftige. — Se, det er jo nu den gamle erfarne Æventyrmand, der har skildret Hans' tre Frierrejser, og derved er han bleven træt og kjed af at følge med Hans mere, formodentlig af den Grund, at den gamle har troet, at det ikke var Umagen værd. Nu havde han været med tre Steder, og det var gaaet lige galt paa dem alle tre, hvorfor saa rende omkring længere til ingen Nytte, da det jo dog var tydelig, at hvor man kom, saa var det galt, enten kunde de ikke *tale rent*, eller de ogsaa *blot* kunde *snakke* og intet andet, eller ogsaa *tænkte* de, saa de hverken kunde det ene eller det andet; det var ogsaa til at blive træt af for en gammel Mand.

Men nu vi andre, skal vi ogsaa standse her, skal vi lægge os til Ro og sige, vi er trætte?

Ja, naar jeg nu ser paa Damerne, kan jeg nok se, De vil, at jeg skal blive ved lidt længere endnu. De sidder nemlig alle sammen med et Spørgsmaal, det kan jeg godt se, og det Spørgsmaal vil omtrent lyde saadan: Men tror Du nu ogsaa, at vi alle sammen hører til én af de tre Slags Kvinder, Du fortalte os om i Æventyret, for tror Du det, saa er det virkelig for galt? Hertil vil jeg saa svare, at i Grunden kan ingen bedre end De selv afgjøre,

om De hører til nogen af de tre Slags i Æventyret. Men jeg for mit Vedkommende tror — ja, jeg er forvisset om, at der findes en fjerde Slags Kvinder. Og hvis De maa sige til Dem selv: Den fjerde Slags hører jeg ikke til, saa tør jeg sige, at De hører til en af de tre i Æventyret. Den fjerde Slags Kvinder finder vi tegnet et Billede af i det Ord, Jomfru Marie udtaler, da Englebudskaftet lyder til hende: *Se, jeg er Herrens Tjenerinde, mig ske efter dit Ord!*
